І робить звичай свій таким несхожим
На себе. Ти ж про се якої думки?

Польоній.

Було б се добре, тільки в мене думка,
Що почалась печаль і зародилась
З занедбаного закохання в нього. —
Ну, що, Офеліє? І не кажи нам,
Що Гамлєт говорив: усе ми чули.
Чиніть, що хочете собі, королю,
Та може здасть ся вам воно до речи,
Щоб королева мати по театрі
На самоті у нього допиталась
Про його сум, поговорила кругло.
А я, коли ви зволите, сховаюсь
Та й вислухаю всї їх розговори.
Коли вона нїчого з ним не вдіє,
Тодї вже в Анґлїю, чи в заточення
Пошлїть його, як розум вам укаже,

Король.

Нехай так буде. Годіж нам без чати
Великих у безумстві зоставляти. (Виходить.)

Сцена друга.

Сьвітлиця там же.

Ввіходить Гамлєт з кількома акторами.

Гамлєт. Читай, будь ласка, моно́льоґ, як я тобі його промовив, текучим язиком! А зачнеш вигукувати, як чинять многі з ваших акторів, то менї догодив би так само й міський окличник, прогукавши мої вірші. Да не пиляй і повітря надто рукою, оттак, а все роби пристойно: бо і в самому потоцї бурі і (так би сказати) вихрі пристрасти мусиш мати й берегти міру, щоб надавала їй плавкість. О! менї

доймає до живого, слухавши иньшого парикованого бейбаса, як він роздирає пристрасть на шматтє, на саме клоччє, щоб розколоти вуха партеровій публиці, а вона найбільше тілько й може захопити, що незрозумілі рухи та галас. Я б такого гультая прохворостив за переборщуванне Термаґанта[27]). Воно й Ірода переіродує. Прошу тебе, остерігай ся сього.

Первий актор. Ручаюсь вашій честї.

Гамлєт. Не будь же й надто смирен. Нехай твій власний розсудок буде твоїм наставником. Приладжуй рухи до слова, слово до рухів, та й бережись, як би не переступити природної простоти. Бо всяке перевеличенне виходить за мету гри: вона бо і з першу й тепер і була й єсть на те, щоб держати нїби зеркало перед природою, показувати чесноті її власний образ, підлотї — її власне обличчє, а самому вікові й тїлу часу його форму і печать. Коли ж се перевеличити чи поменшити, то хоть воно й сьмішить нетямущого, а досьвідного сердить; суд же його одного, з вашого дозволу, переважує цїлий театр иньших. О, видáв я таких акторів на сценї, і чував як їх славлено, та ще й високо, що, сказати без профанування, не мали нї християнської говірки, нї християнської постатї, ба й поганської й людської; так пиндились та скіглили, що я думав: певно якийсь поденщик природи сотворив людей, та ще й не гаразд: так вони погано вдавали з себе людей.

Первий актор. Надїюсь, ми переробили се вже й геть у себе, добродію.

Гамлєт. О, переробіте до 'станку. Та нехай ті, що грають у вас кловнів, говорять не більш того, що для них написано. Бо иньші

з них регочуть ся самі, щоб довести дурну частину публики до реготу, хоть у тій самій хвилї треба вважати на якесь важне місце в штуцї. Се по ледачому і показує мізерну амбіцию блазня, що так робить. Ідїте, готуйтесь.

(Актори виходять. Ввіходять Польонїй, Розенкранц і Ґільденштерн.) А що, пане добродію? чи зволить король дивитись на сей шматок працї?

Польонїй. І королева також, та й зараз.

Гамлєт. Звеліте акторам поспішити. (Польонїй виходить.) Чи не поможете й ви підогнати їх?

Обидва. Підженемо, принце.

(Виходять Розенкранц і Ґільденштерн.)

Гамлєт. Агов, Горацію!

Горацio.

Я тут, мій любий принце, до послуги.

Гамлєт.

Горацію, з усїх ти найчеснїйший,
З ким знав ся я.

Горацio.

О дорогий мій принце!

Гамлєт.

Не думай про менé, що я лестивий.
Яка менї була б корúсть від тебе,
Що в тебе все багацтво — добрий розум?
Тебе він і годує й зодягає.
На що, про що убогому лестити?
Нї, се дурну пиху нехай солодкий
Язик облизує; нехай коліна
Там ізгинають ся мов вагітнії,
Де за облесністю іде нажива.
Чи чуєш? як душа моя убога
По власній волї вибирати стала
І вміла вже людей розпізнавати,
Вона тебе печаттю назначила.
Бо був єси таким, як той, що муки

Терпівши всякі, мов би і не мучивсь;
Що й стусани Фортуни й нагороди
Приймав із дякуваннєм одинаким.
Благословенні ті, в кім кров і розум
Так добре змішані, що він ніколи
Не служить дудкою Фортуни пальцям
І не дає дударить їй як схоче.
Дай чоловіка ти мені такого,
Котрий невільником не був би страсти,
І я носитиму його у серці серця,
Так як тебе ношу. Про се вже й надто.
Ось перед королем іграти будуть
Сієї ночи, і одна там сцена
Під смерть мого отця підходить близько,
Що я тобі казав. Як будуть грати
Сю сцену, я тебе прошу дивитись
На дядька мойого так, як би сам я
Дививсь на нього. І коли таємне
Його убійство із нори не вийде
В тім монольозї, то се дух проклятий,
Що ми вбачали, а мої догадки
Нечисті, як Вулькановe ковадло.
Дивись на нього пильно: бо і сам я
В його обличчє очі заклепаю.
А потім зложимо ураз обидва
Свій суд, щоб виректи, яким він здав ся.

Горацio.

Се добре, принце. Коли він що вкра́де
Підчас сієї пєси сценування,
І від мене́ влизне, плачу́ за кражу.

Гамлєт.

Ідуть на сценуваннє. Мушу бути
Байдужним. Вибирай, де лучче сісти.

Ввіходять король, королева, Польонїй, Офелїя, Розенкранц, Ґільденштерн і иньші пани та прибічники з ґвардиєю, що несе смолоскипи. Данський марш; труби.

Король. Як пробуває наш кузин Гамлєт?

Гамлєт. Пречудово, далебі; на хамелєоновім хлїбі; їм повітрє начинене обіцянками. Вам не вгодувати так і каплунів.

Король. Я непричасний у сїй відповіді, Гамлєте! Се слова не мої.

Гамлєт. Ну, та й не мої тепер. (До Польонїя.) Пане добродію, ви виступали колись на сценї в унїверситетї? Адже ви казали се?

Польонїй. Виступав, принце, і мене вважали за доброго актора.

Гамлєт. А що ви грали?

Польонїй. Грав Юлїя Цезаря: мене вбито в Капітолї: Брут убив мене.

Гамлєт. Се було брутальне дїло — вбити таке капітальне теля. — Чи актори готові?

Розенкранц. Готові, принце. Ждуть вашого благоволення.

Королева. Ходи сюди, мій добрий Гамлєте, сядь коло мене.

Гамлєт. Нї, добра нене: тут є металь, що притягає більше.

Польонїй. (До короля) О, го! вважаєте?

Гамлєт. Ясна панно, чи менї можна прилягти у вас на лонї? (Лягаючи в ногах у Офелїї.)

Офелїя. Нї, принце.

Гамлєт. Я розумію мою голову в вас на колїнах.

Офелїя. Можна, принце.

Гамлєт. Хиба ви думали, що я маю на думцї якісь мужицькі речі?

Офелїя. Я не думала нїчого, принце.

Гамлєт. Се гарна думка — лежати між колїнами дївчини.

Офелія. Що, принце?
Гамлет. Нїчого.
Офелія. Ви веселі, принце.
Гамлет. Хто, я?
Офелія. Ви, принце.
Гамлет. О Боже! ваш одинокий весельчак! Що ж і робити чоловіку, як не веселитись? Бо подивітесь, як весело дивить ся моя мати, а мій отець тілько дві годинї як умер.

Офелія. Нї, вже два рази по два місяцї, принце.

Гамлет. Так давно? Нехай же чортяка ходить у чорному, а я вберусь у соболї. О небеса! умер два місяцї, та ще й не забуто! То є надія, що память великого чоловіка переживе його цїлим півроком. Тілько, клянусь Богородицею, він повинен набудувати богато церков: а то він терпітиме забуттє мов деревяний конник, що в нього епитафія: *Охох, охох! забули конника, забули*[28]).

Грають гобої. Починаєть ся нїма гра[29]).

Ввіходять король і королева дуже закохані. Королева цїлує його, а він її. Вона припадає на вколїшки і робить показ упевнення. Він піднїмає її і хилить голову на її плече. Лягає на квітчастий ослін. Вона побачивши, що він спить, покидає його. Зараз ввіходить хтось, здіймає з нього корону, цїлує її, і лле отруту королеви в ухо та й виходить. Королева вертаєть ся, знаходить короля мертвим і робить страстне актуванне. Отруйник, з двома чи трома нїмими, приходить знов і, здаєть ся, лементує з нею. Мертве тїло виносять. Отруйник лицяєть ся до королеви з гостинцями. Вона, здаєть, гидує ним спершу, а далї приймає його закоханнє. Виходять.

Офелія. Що воно таке, принце?

Гамлет. Що? підле ледарство, воно чигає на сей злочин.

Офелія. Видно, се показує зміст сценування.

Ввіходить Прольог.

Гамлєт. Довідаємось у сього гультая. Актори не вміють держати секрету; вони все виявлять.

Офелія. Чи скаже він, против чого сей показ?

Гамлєт. А вже ж, та й про всякий иньший показ, який би ви показали йому. Коли вам не сором буде показати, він не посоромить ся сказати вам, проти чого воно.

Офелія. Ви недобрий, ви недобрий. Я буду дивити ся на сценуваннє.

Прольог.

Для нас і нашої сумної драми,
Понахилявшись тут під вашу ласку,
Ми просим вас її з терпіннєм слухать.

Гамлєт. Чи се прольог, чи віршик на перстені?

Офелія. Щось він короткий, принце.

Гамлєт. Як женська любов.

Ввіходять два актори, король і королева.

Сценований король.

Вже колесниця Феба 'круг купальні
Солоної Нептуна і держави
Закругленої Теллюс облетїла[30])
Аж трицять раз, і трицять раз дванацять
Сьвітив позиченим нам сьвітом місяць,
Як закоханнє нам серця звязало,
А руки Гименей сьвятим союзом.

Сц. королева.

Колиб же знов ми налїчили стілько
Кругів і сонця й місяця в любови!
Та горенько моє! ти вже недужий
І невеселий, не такий, як перше.
Смутиш мене. Та хоть я і сумую,
Ти не трівож ся, царю мій, сим смутком.

Бо в нас любов і страх — одної міри:
Або нїчого в них, або до краю.
Яка моя любов, по пробі знаєш,
І як тебе люблю, так і трівожусь.
Там, де любов велика, все лякає,
А де лякає все, любов палає.

Сц. к о р о л ь.

Так мушу я тебе покинуть хутко:
Моя снага і здібности вже слабнуть.
А ти зостанеш ся на цїм прекрасним сьвітї
У шанї та любові. Може й добрий
Такий же чоловік тебе...?

Сц. к о р о л е в а.

О годї, годї!
Така любов була б у мене зрада.
Будь проклята за другим я супругом!
Хто йде у-друге, первого вбиває.

Г а м л є т (сам собі.) Полинь, полинь.

Сц. к о р о л е в а.

До другого замужжя нахиляє
Нажива нас, а не кохання щире.
Я вдруге мужа первого убила б,
Поцїлувавши другого на ложі.

Сц. к о р о л ь.

Я вірю, що ти й думаєш, як кажеш.
Та що ми рішимо, те часто ламлем.
Наш задум тілько памяті невольник.
Він хутко родить ся, та вік короткий.
Держить ся він, мов яблуко на вітцї:
Поспіє — падає і неструсnуте.
Найбільша шкода се, що забуваєм
Собі виплачувати довг свій власний.
Що ми собі у страстї загадали, —
Утихне страсть, і задум наш зникає.
Великі радощі й велике горе
Самі свої декрети зневажають.

Де наші радощі найбільше веселять ся,
Там наше горе найбільш лементує.
Сумує радість, радуєть ся горе
З найменшого випадку. Не на віки
Сей сьвіт, і нїчого нам дивувати,
Що доля в нас переміняє серце.
Бо се зостало ся ще в нас питаннєм:
Любов веде Фортуну, чи Фортуна
Любов? Великий унизу, — дивітесь!
Його коханці всї порозбігались.
Убогий збагатившись робить друзїв
Із ворогів своїх, і аж і досї
Прихильність і любов Фортунї служять.
Бо хто нїчим не бідкаєть ся в сьвітї,
Не буде бідкати ся і друзями.
А хто в бідї бере на пробу друга,
Як раз із нього ворога готує.
Та, щоб скінчити на́чате порядно,
Бажання наші й долї так противно
Одні з одними йдуть, що кожнїй задум
Раз по раз обертаєть ся у нївець.
Бо наші мислї — наші, а кінець їх —
Не наш. Оце ж ти думаєш, не схочеш
Пійти у друге заміж, а сї думки
Умруть, аби умер твій обладатель.

Сц. королева.

Нехай менї земля не дасть поживи,
А небо сьвіту! радощі й спочивок
В день і в ночі зачинять ся від мене!
В одчай обернеть ся надїя й віра!
Тюрмою зробить ся моя свобода!
Все лихо, що від нього радість блїдне,
Стрічає і псує менї все добре!
І тут і там нехай во віки мучусь,
Коли вдовою знов я вийду заміж!

Гамлєт (до Офелії.) Що, як вона тепер поламле...

Сц. король.

Глибока клятва. Серце, на мінуту
Зостав мене. У голові щось важко,
І я б хотів сей день скучний для мене
Сном обманить.

Сц. королева.

Нехай колише
Сон голову твою, і щоб ніколи
Нещастє не сїдало поміж нами. (Виходить.)

Гамлєт. Мадам, як вам подобаєть ся пєса?

Королева. Пані обіцяє надто много, менї здаєть ся.

Гамлєт. О, вона справдить своє слово!

Король. Чи ти чув зміст? Чи нема в нїм чого непристойного?

Гамлєт. Нї, нї, вони тілько жартують, трують із жарту. Нїякої непристойности.

Король. А як ви звете пєсу?

Гамлєт. Мишоловкою. Яким робом? А вжеж, переносно. Ся пєса — образ убійства, зробленого в Вієннї. Ґонзаґо, се імя дука; його жона Баптіста. Ви побачите зараз. Се злодїйська архи-штука. Та що нам до того? Вашого величества і нас, чистих совістю, воно не торкаєть ся. Нехай обідрана шкапа брикаєть ся, наші крижі не постирані. (Ввіходить Луціян.) Се Луціян, небіж королеві.

Офелїя. Ви так добре все знаєте, як хор, принце.

Гамлєт. Я міг би бути товмачем між вами і вашим коханком, колиб дививсь на кукольну комедию.

Офелїя. Ви гострі, принце, гострі.

Гамлєт. Вам стоїть раз тілько зітхнути, щоб моє лéзо притупилось.

Офелія. Із луччого, гірше.

Гамлєт. Таких мужів ви й добираєте собі. — Починай, душогубче! Покинь твої прокляті перекривлювання та починай. Ну!

Вже ворон кракає внизу про помсту.

Луціян.

І мисли чорні й руки скорі, і отрута
Зготовлена, й пора до вчинку добра,
Доба у змові, і ніхто не бачить.
Гидка мікстуро з північного зілля!
Тебе Геката трийчі ізвялила[31])
І трийчі ядом смертним напоїла:
Нехай же магія твоя природня
Жере здорову жизнь, як преісподня!

(Лле отруту сонному в ухо.)

Гамлєт. Він отрує його в саду, задля його царства. Імя його Ґонзаґо. Є про се повість написана гарно по італійськи[32]). Ви побачите зараз, як убійця здобуває любов Ґонзаґової жони.

Офелія. Король устає.

Гамлєт. Як! злякавшись фальшивого огню?

Королева. Що тобі, мій пане?

Польоній. Перервіть гру!

Король. Дайте сьвітла! Геть звідсї!

Усї. Сьвітла! сьвітла! Сьвітла!

(Виходять усї опріч Гамлєта й Горація.)

Гамлєт.

Нехай поранене звіря втїкає,
Здорове веселить ся:
Один гуляє, другий засинає, —
Сьвіт на сьому вертить ся.

Ну, що, добродію? Хиба ж ся штука та чуб із пірря (колиб уже останок мого достатку

зійшов у мене на нїнащо), та ще дві Прованські рожі на моїх коркових черевиках[33]) не дали б менї місця в трупі акторів, добродію?

Горацio. Половину паю.

Гамлєт. Або й цїлий пай.

Бо ти, Дамóне[34]) любий, добре знаєш:
У сьому краю вмер Зевéс,
А хто тепер царює, не вгадаєш —
Се справжнїй, справжнїй — паяц.

Горацio. Ви могли б зримувати.

Гамлєт. О добрий Горацio! Я б заплатив за слово духа тисячу фунтів. Ти постеріг?

Горацio. Дуже добре, принце.

Гамлєт. Як говорили про отруєннє...

Горацio. Я дуже добре пильнував його.

Гамлєт, А, га! Музику сюда! а нуте, суремники!

Коли король комедиї не любить,
То видно, що вона йому не в смак.
А ну, ну, музиканти!

Ввіходять Розенкранц і Ґільденштерн.

Ґільденштерн. Добрий принце, благоволїте на одно слово з вами.

Гамлєт. Добродію, на цїлу історию.

Ґільденштерн. Король, принце...

Гамлєт. А, добродію! що йому?

Ґільденштерн. У себе в самітности, якось дивно нездужає.

Гамлєт. З похмілля, добродію?

Ґільденштерн. Нї, принце, скорійш од жовчі.

Гамлєт. Ви зробили б далеко розумнїйше, як би сказали се докторові; бо коли б я прописав йому очистительне, то може се довело б його ще до більшої жовчі.

Ґ і л ь д е н ш т е р н. Добрий принце, постройте вашу річ у який небудь лад, і не кидайтесь так дико від моєї справи.

Г а м л є т. Я вже зовсїм смирний, добродію: говоріте.

Ґ і л ь д е н ш т е р н. Королева, ваша пані матка, послала мене до вас у найбільшому душевному горі.

Г а м л є т. Рад вас бачити.

Ґ і л ь д е н ш т е р н. Нї, добрий принце, ся ввічливість не зовсїм на місці. Коли зволите дати менї здорову відповідь, я сповню наказ вашої пані матки; а нї, прошу вибачити, вернусь і тим закінчу мою справу.

Г а м л є т. Добродію, не можу.

Ґ і л ь д е н ш т е р н. Чого, принце.

Г а м л є т. Дати вам здорової відповіді. Мій розум нездужає. А така, добродію, відповідь, яку можу дати, до вашої, або лучче, як мовляєте, до моєї пані матки послуги. Та годї про се, більше нї слова; а до дїла! Ви кажете, що моя пані матка..

Р о з е н к р а н ц. То от що вона говорить: ваше поведенне зачудувало і здивувало її.

Г а м л є т. О дивний син, що міг так здивувати свою матїр! А чи не йде що небудь іще по пятах сього матїрнього дивування? Кажіте.

Р о з е н к р а н ц. Вона бажає говорити з вами в своїй кімнатї, поки ви пійдете на спочивок.

Г а м л є т. Ми послухаємось, хоть би вона була нам десять раз мати. Маєте ще що переказати менї?

Р о з е н к р а н ц. Принце, ви колись любили мене.

Гамлєт. Люблю і тепер, клянусь отсими зубочистками і хлопцями від чобіт!

Розенкранц. Добрий принце, що за причина вашого нездужання? Ви певно тілько зачиняєте двері своїй власній свободі, ховаючись із вашими печалями від приятеля.

Гамлєт. Добродію, не можу пійти вгору.

Розенкранц. Як же се може бути, коли маєте слово самого короля на наслїдництво в Данії?

Гамлєт. Так, а поки трава росте[35])... Пословиця ся трохи зацьвілась. (Ввіходять актори з сурмами.) А, суремки! Дайте подивлюсь одну. (До Ґільденштерна.) Відойдїмо трохи. Чого ви ходите кругом та нюхаєте вітер коло мене, мов хочете загнати мене в тенета?

Ґільденштерн. О принце! коли моя повинність є надто сьміла, то й прихильність моя є надто неучтива.

Гамлєт. Я не так то добре розумію се. Чи не заграв би ти в сю дудку?

Ґільденштерн. Мій принце, я не вмію.

Гамлєт. Будь ласка!

Ґільденштерн. Вірте менї, не вмію.

Гамлєт. Благаю тебе.

Ґільденштерн. Я не знаю, як за се і взятись.

Гамлєт. Воно так легко, як і брехати. Скачи по сїх дїрочках пальцями, дми ротом, то і заговорить, як найпроречиста музика. Дивись, ось дірочки.

Ґільденштерн. Та я не примушу їх нї до якої гармонії. Нема в мене хисту.

Гамлєт. Дивіте ся ж тепер, що за малої ваги річ ви робите з мене. Ви б хотїли заграти на мнї; хотїли б показати, що знаєте мої дї-

рочки; хотїли б вирвати серце моєї тайни; хотїли б задзвонити в мене від найнизшої моєї ноти до висоти мого горизонту; а тут багато музики, прегарний голос у цьому маленькому знаряді, та ви не вмієте так зробити, щоб він заговорив. Чорт батька знає що! Ви думаєте, що на мнї лучче грати, ніж на свистїльцї? Назвіте мене яким схочете інструментом: ви можете зопсувати мене, та не зумієте грати на мнї. (Вертаєть ся Польонїй) Боже благослови вас, добродію.

Польонїй. Принце, королева бажала б з вами говорити, та зараз.

Гамлєт. Чи ви бачите отту хмару, що схожа сливе на верблюда?

Польонїй. Клянусь мессою, вона схожа на верблюда справдї.

Гамлєт. Менї здаєть ся, вона схожа на ластівку.

Польонїй. Спина в неї як у ластівки.

Гамлєт. Або як у кита.

Польонїй. Зовсїм, як у кита.

Гамлєт. То я прийду до пані матки зараз. — (Сам до себе.) Вони божеволять мене до самої вершини мого розуму. — Я прийду зараз.

Польонїй. Я так і доложу.

Гамлєт. Зараз легко сказати. (Виходить Польонїй.) Зоставте мене, друзї.

(Виходять Розенкранц, Гільденштерн, Горацїо etc.)

Сам час тепера на нічниї чари,
Коли ригають кладовища, й пекло
Саме заразою на сьвіт сей дише.
Тепер би міг я пити кров горячу,
Вчинить таке, що й день би іздрігнув ся
Побачивши. Та годї. До паньматки!
О серце! не втеряй своєї вдачі!

Нехай душа Неронова не входить
У ці могутні груди. Хай я буду
Жорстоким, та не звірюватим. Буду
Кинджалами до неї говорити,
Та не вхоплю кинджала. Мій язику
І ти, душе! зробітесь лицемірні.
Хоть як би я допік її словами,
Душе! не дай їх ділом запечатать.

Сцена трейтя.

Сьвітлиця там же.

Ввіходять король, Розенкранц і Ґільденштерн.

Король.

Я не люблю його, та й небезпечно
Давати його божевіллю попуск.
Тож лагодьте ся в путь, а я негайно
Звелю комісию вам написати,
І він із вами в Анґлію поїде.
Закони царства нам не дозволяють
До себе допускати небезпеку,
Яка з'явитись може що години
З його безумства.

Ґільденштерн.

Будемо готові.
Се найсьвятійший релїґійний страх:
Держати бе́зпеч множество народу,
Що з вашого величества хлїб мають.

Розенкранц.

І поєдинчий чоловік приватний мусить
І силою і зброєю розсудку
Оборонять себе від всього злого, —
А надто-ж той, що на його фортунї
Висить спокій, життє премногих тисяч.
Величество вмірає не самітнє:

Воно, мов вирва, все близькé потягне,
І до зубців його сто тисяч менших
Річей причеплено ладом розумним.
Як упадé воно, то всї придатки
І всї малі знарядця гинуть разом.
Король один нїколи не зітхає:
Увесь народ в його зітханнї стогне.

Король.

Узбройте ся ж, будь ласка, на дорогу
Негайно: ми бо закувать в кайдани
Сей хочем страх, що так пустопаш ходить.
Поспішимо! (Розенкранц і Ґільденштерн виходять.)
Ввіходить Польонїй.

Польонїй.

Королю, він іде вже
До матери в кімнату. Я сховаюсь
За килими, щоб чути їх розмову.
Ручаюсь вам, вона його прошколить.
І, — як сказали ви, та й прерозумно, —
Комусь іще 'пріч матери годить ся
(Природа бо пристрасними їх робить)
Зібрати підслухом його признанне.
Іду, королю, і до вас явлю ся,
Поки не спатимете ще, з вістями.

Король.

Спасибі, дорогий мій пане. (Виходить Польонїй.)
О, як гниє мій гріх! смердить під небо.
На нїм прокляттє перве, найдревнїйше —
Братоубійство! Сил нема молитись,
Хоть воля до того схиляє вельми.
Тяжкий переступ давить мою думку
І, мов двійне зробити дїло мушу,
Стою й не знаю, що робити перше,
Та й не роблю нїчого. Що, коли б ся
Рука проклята стала в двоє грубша
Від крови брата? О, невже б у неба

Благого не знайшлось дощу доволі,
Щоб так як білий сніг її вбілити?
Про що ж і милосердиє на небі,
Коли його против гріха не ставить?
І що молитва, як не ся подвійна
Потуга: вдержати, поки не впали,
Або простити, коли лежимо вже?
Погляну ж в гору. Гріх мій довершив ся.
Та... о, яка ж менї молитва личить?
„Прости менї гидке моє убійство“?
Нї, се не може бути: бо владію
Я ще всїм тим, за що зробив убійство.
Амбіция, корона й королева,
Се все моє, і як того простити,
Хто в себе вдержує гріховну здобич?
В попсованому вирі сього сьвіта
Золочена рука злочинна може
Зіпхнути суд, і часто бачять люде,
Що гроші крадені й закон купують.
А там не так. Нема там викрутасів.
Там дїло у своїй природі щирій
Являєть ся, і нас самих примусять
В лице і в зуби злочинам признать ся
До всього ясно. Що-ж? Що нам зосталось?
Попробувать, що зможе покаяннє.
Чогож воно не зможе? Ба, та що ж
Воно і зможе, як ми й каятись
Уже не можем? О нещасний стан!
О груди чорні наче смерть! Душе
Заплутана, що хотячи зірватись,
Ще дужше грузнеш! Ангели, спасїте!
Зробіте пробу! Гніть ся, неподатні
Колїна! Ти, залїзнофібре серце, змякни,
Як жилки в нарожденної дитини!
Ще можна все поправить!

(Відходить і становить ся на вколїшки.)

Ввіходить Гамлет.

Гамлєт.

Тепер би міг я се як раз вчинити.
Тепер він молить ся, тепер зроблю се...
І він так пійде в рай? Се буде помста?
Нї, поміркуймо!
Ледачий вбив мого отця, і сам я,
Його єдиний син, таке ледащо
На небо посилаю.
Нї, се не помста буде, нагорода.
Він взяв мого отця на ситім хлїбі,
Брутально взяв його, серед квітчастих
Переступів, як май роскішний сьвіжих.
І хто опріч самого Бога знає,
Як він стоїть на суді? Нам же грішним
По нашим думкам так воно здаєть ся,
Що тяжко там йому.
І се у мене помста, щоб узяти
Його тепер у чистоті душевній,
Як до свого готов він переходу?
Нї.
Сховай ся, мечу, й знай страшнїйшу пору.
Як буде пяний він чи біснуватий,
Чи сонний на кровозмісивім ложі,
Чи в грі, в божбі, або в якому дїлї,
Що грішній не дає душі спасення,
Тодї штовхни його, щоб він пятами
Брикав до неба, і нехай проклята
Душа його на вік і чорна буде,
Як пекло те, куди летить поганець.
Паньматка жде мене. Ну, се лїкарство
Протягне тілько днї твої недужні. (Виходить.)

Король устає й наближуєть ся.

Король.

Слова летять у гору, думи долї...
Без дум словам в раю не буть нїколи. (Виходить.)

Сцена четверта.

Иньша сьвітлиця там же.

Ввіходять королева та Польонїй.

Польонїй.

Він зараз прийде. Ну, глядіть же, добре
Його переберіть за все. Скажіте,
Що надто вже дає собі він волю,
Не можна стерпіти; що ваша милость,
Щоб заслонить його, знай становились
Самі між ним і між гнівóм великим.
Я ж тут сховаюсь. Та прошу-благаю
З ним обійти ся кругло.

Гамлєт за сценою.

Панїматко!
О, панїматко! панїматко!

Королева.

Добре,
Зроблю, що обіцяла. Одійдіте ж,
Не бійтесь, одійдіте! Чую, йде вже.

(Польонїй ховаєть ся за килимом.)

Ввіходить Гамлєт.

Гамлєт.

Що, панїматко? що вам треба?

Королева.

Гамлєте, ти свого отця обідив дуже.

Гамлєт.

Матусю, ти мого отця обідила, та й дуже.

Королева.

Ну, ну, відказуєш ти язиком безумним.

Гамлєт.

Гай, гай, відказуєш ти язиком гріховним.

Королева.

Що се, Гамлєте?

Гамлєт.
Що се, паніматко?
Королева.
Чи ти забув мене?
Гамлєт.
О, ні! кляну ся
Хрестом, що не забув. Ви — королева,
Жона свого супруга-брата, і... і — о!
Коли б так не було! — моя паньматка.
Королева.
Коли таке, то я пришлю до тебе
Таких, що вміють говорить з тобою.
Гамлєт.
Ні, ні, сїдайте; будете недвижні,
Не пійдете, аж поки я поставлю
Вам зеркало, в котрім і найтайнїйшу
Себе самої вбачите частину.
Королева.
Що хочеш ти?... Ти хочеш мене вбити?
Рятуйте! го!
Польонїй (за килимом.)
Рятуйте! го! рятуйте!
Гамлєт (виймає меча.)
А, миш? О, мéртва, на дукат, що мéртва!
(Коле крізь килим.)
Польонїй.
О, мене вбито! (падає і вмирає.)
Королева.
Горе! що ти вдїяв?
Гамлєт.
Не знаю. Се король?
(Підіймає килим і витягає Польонїя.)
Королева.
Яке безумне і кроваве дїло!

Гамлєт.

Кріваве, мало не таке паскудне,
Як вбити короля, ласкава нене,
Та й одружитись з королевим братом.

Королева.

Як вбити короля?

Гамлєт.

Моє се слово,
Пресьвітла пані (До Польонія)
Ну, ти бідолашне,
Швидке, навяжчиве, дурне дурило.
Я мав тебе за луччого; приймай же
Свою Фортуну. Бач, як небезпечно
І надто щирим у роботі бути!
Покиньте вже ламаннє рук, сідайте.
Ось а зломлю вам серце. Се зроблю я,
Коли воно ще не таке запекле,
Не так привикло до гріхів проклятих,
Що мов той мур устоїть против чу́вства.

Королева.

Що я таке зробила, що язик свій
Против мене́ так сьмієш розпускати?

Гамлєт.

Таке зробила, що плямує краску
І ґрацию пречисту, соромливу,
Що лицемірством робить честь жіночу,
Рве рожу з гарного чола любови
Невинної і сипле там прищами;
Фальшивими обіти шлюбні робить,
Мов клятви костиря... О, той учинок,
Що губить душу шлюбного союзу
І робить любе вінчаннє словами,
Розогнює гнівом обличчє неба,
І ся земля, ся мішанина-масса,
Сумна лицем, неначе против суду,
Болїє думкою про сей учинок.

Королева.

О горе! що же я таке вчинила,
Що так рикає і гримить страшенно
Уже і в передмові?

Гамлєт.

Подиви ся
На сю картину і на сю, портрети
Братів. Дивись, яка краса сидїла
На сїм чолї. Гіперіона кудрі,
Чоло Юпітера самого. око
Як Марсове — грозити й царювати,
Постава, як в посла богів, що зараз
Злетїв на небоцїлувальну гору.
Весь склад його такий був, наче справдї
Усякий бог свою печать притиснув
І сьвіту поручивсь за чоловіка.
Се був супруг твій. Подивись на другий!
Се єсть супруг твій, мов порожнїй колос,
Що брата повного пожер в Єгиптї.
Чи є у тебе очі?
Як ти покинула сю гарну гору,
Щоб жити топлячись у цїм болотї?
Га! є у тебе очі? Ти не можеш
Назвати се любовю: бо в цїх лїтах
Перестає вже грати кров і смирно
Корить ся, слухає розсудку. Де ж він?
Щоб перескочить від сього до цього!?
А сенс у тебе єсть, се дїло певне:
А тоб у тебе не було й чуття;
Та певно в тебе сенс паралїзован,
Бо й божевілле б так не помилилось.
Та й безум так над сенсом не панує,
Щоб не зосталось вибору нї крихти,
Тобі в такій ріжницї послужити.
Який же се був чорт, що обманив так
Тебе у киці-баби? Адже очі,

Без дотику, а дотик без очей
І слух без рук чи ока, нюх без всього
Не може так зійти на манівці.
О сороме! де ділась твоя краска?
Бунтливе пекло! коли бунтувати
Умієш мізок у костях матрони,
Нехай же юність огняна розмякне
І тане у своїм жару! Нехай же
Не звуть стидóм. як жар на нас наступить,
Коли й самий мороз огнем палає,
І розум баламутить волю!

Королева.

Сину!
Не говори вже більше! Мої очі
У саму душу ти менї направив,
І я такі там бачу чорні плями,
Котрих нїщо не виведе.

Гамлєт.

І жити
В гидкім потý нечистої постелї,
Пріть у грісї, медуючи любовю
В свинячому хлївi!

Королева.

О годї, годї!
Твої слова ножами входять в ухо.
Нї слóва, любий Гамлєте!

Гамлєт.

Убійця,
Тварь підла, ледарь, що і десятини
Твого супруга первого не стóїть,
Ані двацятої частини, блазень
У королївськім строю, злодїяка царства
І царювання, що з полиці вкравши
Корону дорогу, сховав в кишеню!

Королева.

О, буде!

Гамлєт.

Віхоть; не король, а латка...
(Ввіходить Дух).
Спасїть мене і захистїте крильми,
Небесні вої! О, чого ти хочеш,
Фіґуро благородна?

Королева.

Боже, безум!

Гамлєт.

Се ти прийшов загайливого сина
Картати, що в гнїві втонув і страстї,
Забувши про грізне твоє велїннє?
О, говори!

Дух.

Не забувай! Явив ся
Я тілько, щоб твій задум підгострити.
Він притупився. Та подивись на матїр,
В якім вона страху. О, стань між нею
І між її душевною борбою.
В найслабшім тїлі мрія найсильнїйша.
Промов до неї, Гамлєте!

Гамлєт.

Що з вами,
Пресьвітла пані?

Королева.

Що з тобою? Горе!
Чого у просторінь втопив ти очі
І з бестїлесним воздухом говориш?
З очей щось дике в тебе визирає,
І мов зо сну стрівожене вояцтво,
Твоє пригладжене волосє встало,
Немов воно живе росте угору.
О любий сину! лий на жар і пламень
Твого недугу кротость прохолодну!
Скажи, на що ти дивиш ся?

Гамлєт.

На нього,
На нього! Подивись, який блїдий він!
Колиб така людина розказала
Камінням про таке нелюдське дїло,
То і вони б здвигнулись. (До Духа) Не дивися
На мене, щоб сим жалісливим оком
Не одвернув понурого завзяття.
Тодї те, що я мусїв би зробити,
Втеряє колїр свій, і може сльози
Замісь крові поллють ся.

Королева.

До кого ти говориш?

Гамлєт.

Чи нїчого
Не бачиш тут?

Королева.

Не бачу тут нїчого,
А все, що є тут, бачу.

Гамлєт.

І не чула
Нїчого?

Королева.

Ні, нїчого пріч обох нас.

Гамлєт.

То подивись сюди! як він зникає!
Отець мій, ув одежі як за жизні!
Глянь, он іде! Он, он виходить в двері!

Королева.

Се тілько мізок твій таке чеканить.
Екстаз уміє строіть безтїлесні
Креациї.

Гамлєт.

Екстаз? Мій пульс бє рівно,
Як твій, і музику здорову робить.
Се не безумство мною говорило.

Веди мене до іспиту: всю справу
Перекажу тобі до слова, а безумство
Скікнуло-б геть від повісти. Матусю!
В імя самої благодати, не прикладуй
Собі лестивої до серця масти,
Що не твій злочин, а моє безумство
Говорить. Бо вона затягне тільки,
Закриє шкурою боляще місце.
А гній вонючий, грiючись незримо
В серéдині, усю тебе зарáзить.
Признай ся Господеви та покай ся
В тім, що було, остерігайсь, що буде,
І не вдобряй землї під дике зїлле,
Щоб розростало ся іще буйнїйше.
(Сам до себе) Прости менї отсе, моя чеснóто!
Бо в товщі дихавичних сих часів
Сама чеснóта мусить у порока
Просити прощі, кланятись, благати,
Щоб він добро зробити їй дозволив.

Королева.

О синку! нá-двоє розбив менї ти серце.

Гамлєт.

Відкинь же гіршую його частину,
І чиста, другою живи на сьвітї.
Добраніч, та не йди на ложе дядька.
Коли нема чесноти, хоть прикинь ся,
Що маєш. Те чудовище, привичка,
Що пожирає сенс, звичайно дéмон,
Буває й ангелом, коли учинкам гарним
І добрим надає таку одежу,
Котру вдягати кожному годить ся.
Впини себе сю нiч, і се позичить
Тобі якоїсь легкости впинитись
На другу нiч, а там ще буде лекше.
Бо нáвик може відмінить обличє
Самій природї, загнуздать чортяку,

Або й відкинути його потужно
Чудовним робом. Ще раз на добраніч!
Коли сама благословення хочеш,
Благослови мене! А сей добродій —
(Показуючи на Польонія)
Шкода! Та небесам було се вгодно,
Щоб я себе скарав, його скаравши,
Щоб я був і бичем їх, і слугою.
Я приберу його, і одвічать готов
За смерть його. Добраніч ще раз! Мушу
Жорстоким бути, щоб міг бути добрим.
(Сам до себе) Почин поганий, закінчаннє гірше.
Ще слово, добра пані...

Королева.

Що менї робити?

Гамлєт.

Не те, о, нї! що я просив робити.
Нехай пузан король ізнов тебе зама́нить
На ложе, сладострасно щипле щоки,
Зве мишеняточком своїм; нехай він
Цїлуючи тебе, або під шию
Лоскочучи проклятими руками,
Дознаєть ся від тебе про всю справу:
Що я по существу не божевільний,
А божевільним з хитрощів здаю ся.
Гаразд, коли йому про все доложиш.
Бо хто-ж, як не прекрасна королева,
Розумна й скромна, донесе всю правду
Сїй жабі, кажану сьому, котюзї?
Хто иньший зробить се? Нї, перекором
Против ума і тайни, відчинивши
На клїтцї кришу, розпусти пташаток,
Сама-ж, як малпа та у байцї, влїзь
Для проби в клїтку, впадь і карк зломай.

Королева.

Будь певен, що коли слова — диханнє,

Диханнє — жизнь, то я не маю жизні,
Щоб видихати, що від тебе чула.

Гамлєт.

Я їду в Анґлію. Про се ти знаєш?

Королева.

Ой леле! я забула... так рішили!

Гамлєт.

І попечатали листи, і двоє
Моїх товаришів, котрим я вірю,
Як вірив би єхиднам гострозубим,
Везуть наказ, дорогу промітають
І віддають мене у пельку зради.
Нехай працюють: бо менї се втїха,
Як инженїр від власної петарди
Скікне́ в повітрє. Був би я тупиця,
Як би не врився на сяжень під їх міну
І не дмухнув їх аж під самий місяць.
О, се утїшна вельми річ для мене,
Як хитрощі із хитрощами спорять!
Сього ж я мушу навалить на себе,
Сї тельбухи перенєсу в сьвітлицю.
Добраніч, нене! — Справдї, став сей райця
Покійним, дуже мовчязни́м, поважним;
А був за живота дурним ледащом,
Балакою. Ходїм, добродїю, з тобою,
Кінчаймо вже! Добраніч, панїматко!

(Виходять нарізно. Гамлет волоче трупа Польонїя).

АКТ ЧЕ́ТВЕРТИЙ.

Сцена перва.

Сьвітлиця на замку.

Ввіходять король і королева.

Король.

В зітханнях тих, у хлипанню глубокім
Щось є; ти мусиш нам се пояснити.
Нам треба зрозуміти. Де твій син?

Королева.

Ах, любий! що я бачила сієї ночи!

Король.

Що-ж там таке, Ґертрудо? Що наш Гамлет?

Королева.

Безумен, мов те море, мов той вітер,
Як борють ся одно з одним, хто дужчий.
У беззаконному припадку кинувсь,
Почувши, що за килимом шеле́ще,
Вхопив рапіру, закричав: миш, миша!
І вбив не гле́дя доброго старого.

Король

Страшенне дїло! Те було би й з нами,
Колиб ми там були. Його свобода
Грози́ть усїм, самій тобі, усїм нам.
Хто-ж відповість за се кріваве дїло?

Винитимуть і нас, що не прозріли
В безумну молодую душу, не впинили
І не держали так, щоб він не кидавсь.
А ми його так ве́лико любили.
Що й найпильнїйшого не зрозуміли.
Нї, мов той, хто таїть погану болїсть
Від розгласу, давали їй в'їдатись
У самий мізок жизнї Де-ж він дів ся?

Королева.

Поніс кудись убите мертве тїло.
Над ним і в безумі своїм він чистим
Явивсь, мов зерно золота між сьміттєм:
Він плаче, що зробив так.

Король.

О Ґертрудо!
Ходїмо. Перше ніж торкнеть ся сонце
Об гори, ми його одправим звідси.
А се ледаче дїло мусим якось
І вибачити і загладить властю
І вмінням нашим. Де ти, Ґільденштерне?

(Ввіходять Розенкранц і Ґільденштерн).

Мої ви друзї, йдїть та ще візьміте
Когось в підмогу. Гамлєт у безумстві
Убив Польонїя, тай витяг з хати
Своєї матери кудись. Ідїте
Його знайдїте. Говоріте гарно,
А мертве тїло однесїть в каплицю.
Прошу вас, поспішайте з сим.

(Виходять Розенкранц і Ґільденштерн).

Ходїмо,
Ґертрудо, та покличмо наймудрійших
Прихильників своїх, та їм розкажем,
Що думаєм робить і що вже склалось.
То може клевета, що мов гармата
В своїм лету через дияметр сьвіта
Стріляє їдовитим шепотанням,

Мине моє імя і в неязвимий
Ударить воздух. О, ходїмо звідси!
Душа моя у рóзладї, боїть ся... (Виходять).

Сцена друга.

Иньша сьвітлиця тамже.

Ввіходить Гамлєт.

Гамлєт. Безпечно запакований —

Розенкранц (за сценою.) Гамлєте! принце Гамлєте!

Гамлєт. Що се за гук? Хто кличе Гамлєта? О, йдуть.

(Ввіходять Розенкранц і Їльденштерн).

Розенкранц. Що ви, принце, зробили з мертвим тїлом?

Гамлєт. Змішав його з прахом, котрому він родич.

Розенкранц. Скажіте нам, де, щоб ми взяли його та віднесли в каплицю.

Гамлєт. Не думайте!

Розенкранц. Чого не думайте?

Гамлєт. Щоб я хоронив вашу тайну, а не свою власну. Опріч сьòго, питає в мене губка! Що їй відкаже королївський син?

Розенкранц. Ви мене вважаєте за губку, принце?

Гамлєт. Так, добродїю, — що всисає в себе королївську ласку, його нагороди, його порученя. Да такі отамани чинять королеві найлуччу послугу в кінцї. Він береже їх як обізяна ласощі у кутку свого рота; найперше впхає в рот, а проковтне на останку. Як знадобитесь ви йому на поживу, він стисне вас, і губка буде знов суха.

Розенкранц. Я не розумію вас, принце.

Гамлєт. А я тому й рад. Плутовате слово спить у дурному усї.

Розенкранц. Принце, ви мусите сказати нам, де тїло, і йти з нами до короля.

Гамлєт. Тїло з королем, та король не з тїлом. Король, се щось...

Ґільденштерн. Щось, принце?

Гамлєт. Із нїчого. Ведїть мене до нього. Ховайсь, лисичко, а всї за нею. (Виходять.)

Сцена третя.

Иньша сьвітлиця тамже.

Ввіходить король з почтом.

Король.

Послав його шукать, знайти і тїло.
Як небезпечно буть йому на волї!
Та підвести його нам неможливо
Під строге право. Божевільна масса
До нього прихиляєть ся Вона бо
Не розумом нас любить, а очима.
А де се так, там важать тілько кару,
Переступу ж нїколи Щоб гладенько
Та мирно все зробилось, мусить
Ся нагла висилка усїм здаватись
Обдуманою вже давно. Недуги
Одчаянні одчаянно і лїчять,
Або нїяк.

(Ввіходить Розенкранц).

Ну, що? що там настало?

Розенкранц.

Куди він тїло дїв, мій госуда́рю,
Ми не змогли у нього допитатись.

Король.

А де ж він сам?

Розенкранц.

Тут близько, мій королю.
Під стражею. жде вашого приказу.

Король.

Ведіте перед нас.

Розенкранц.

Го! Ґільденштерне! приведіте принца!

(Ввіходять Гамлет і Ґільденштерн).

Король. Ну, Гамлєте, де Польоній?

Гамлєт. На вечері.

Король. На вечері? Де?

Гамлєт. Не там, де він їсть, а там де його їдять. Певне згромадженнє полїтичних червяків відбуваєть ся саме на нїм. Червяк, се єдиний імператор над наїдками. Ми годуємо всяких тварей, щоб угодувати себе, а себе вгодовуєм про хробаків. Ситий король і худий старець, се тілько одна переміна за столом; два блюда до одного сто́лу. От і кінець.

Король. Леле, леле!

Гамлєт. Ловить чоловік рибу червяком, що їв короля, і їсть рибу, що ззїла того червяка.

Король. Що ти хочеш сказати сим?

Гамлєт. Нїчого, тілько показати вам, як король може пройти кишками старця

Король. Де Польоній?

Гамлєт. На небі. Пошліте подивитись. Коли ваш посланець не знайде його там, шукайте його де инде самі. Ну, та коли не знайдете його сього місяця, то почуєте носом, як ійтиь-мете по сходах у сїни.

Король. (До прибічників) Ідїть, шукайте його там.

Гамлєт. Він ждатиме, поки прийдете
(Виходять прибічники).

Король.

Се дїло, Гамлєте, твоє, для тебе-ж,
Для вбе́зпеки твоєї (а ми нїжно
Про неї дбаєм, як жалкуєм щиро
Про те, що ти зробив), тебе повинно
Як найскорійше вислати ізвідси.
То наготуй ся. Вже судно готове
І вітер помічний, готові й слуги
І все, щоб в Анґлїю ти їхав зараз.

Гамлєт.

Ув Анґлїю?

Король.

Так, Гамлєте.

Гамлєт.

То й добре.

Король.

Що добре, в тім і сам ти був би певен,
Колиб про наші задуми довідавсь.

Гамлєт. Я бачу херувима. що бачить їх. Ну, та їдьмо. В Анґлїю! Прощайте, дорога паньматусю!

Король. Твій любящий отець, Гамлєте.

Гамлєт. Паніматко: отець і мати, се муж і жона; муж і жона, се одно тїло; от через що — паніматко... Їдем у Анґлїю. (Виходить).

Король.

Ідїть за ним по пятах; спокусїте
Його як можна швидче відпливати.
Не гайтесь. Щоб сю ніч іще од'їхав.
Ідїть. Все запечатане й готове,
Що треба для сїєї справи. Швидче!
(Виходять Розенкранц і Ґільденштерн).
Ну, Анґлїє, коли ти вві-що важиш
Мою прихильність (а велика сила

Моя тобі дать може розум:
Бо ще шрами́ твої болять червоні
Од Данського меча, і страх твій пла́тить
Данину шани нам), — ти не згордуєш
Царськи́м наказом нашим, що виразно
В листах я прописав. Ти мусиш
Завдати Гамлєтові смерть негайно.
Зроби се, Анґлїє: бо він буяє
В моїй крові, мов трясця та жеруща.
Ти вилїчиш мене. Поки-ж не взнаю,
Що зроблено, я щастя не дознаю. (Виходить).

Сцена четверта.

Рівнява в Данії.

Ввіходить Фортінбрас із військом, маршом.

Фортінбрас (одному отаманові).

Ідїте, капітане, привітайте
Від мене короля, монарха Данів.
Скажіть йому, що Фортінбрас бажає
По його дозволу і обіщанню
Пройти через його державу з військом.
Ви знаєте, де rendezvous в нас буде.
Коли його величеству угодно
Чого від нас, ми перед його очі
Предстанем із своїм пошануванням.
Нехай се знає.

Капітан.

Все зроблю, мій принце.

Фортінбрас.

Повагом марш! (Виходить Фортінбрас із військом).

Ввіходять Гамлєт, Розенкранц, Ґільденштерн etc.

Гамлєт.

Добродію, скажіте,
Чиє се військо?

Капітан.
Добродію, Норвезьке.
Гамлет.
Куди-ж іде воно, скажіть, будь ласка?
Капітан.
На польську землю.
Гамлет.
Хто в нім гетьманує,
Мій пане?
Капітан.
Фортінбрас, небіж Норвега
Старого.
Гамлет.
Він іде у саму Польщу,
Добродію, чи тільки до гряниці?
Капітан.
Сказати правду вам і без прибáвки,
Ми ідемо зайняти тілько клаптик
Землі, і вся корúсть із неї — назва.
Я-б не найняв його й за пять дукатів.
Ні Польща, ні Норвегія не візьме
Більш з нього дóходу, хоть би й продати.
Гамлет.
То Польщі нічого його й обороняти?
Капітан.
Ні, вже лежить залогою там військо.
Гамлет.
Дві тисячі людей і двайцять тисяч
Дукатів не рішять сього питання
Про соломину! Се в нутрі нарвало
Від роскоші великої та миру.
Прорве в середúну і не покаже
Нїякої причини зóвні, від чогó
Вмер чоловік. Низька, мій пане, дяка!
Капітан.
Храни, добродію, вас Боже!

Розенкранц.

Вгодно
Іти вам далі, принце?

Гамлєт.

Йдіте трохи
Поперед. Я за вами зараз буду.

(Виходять Розенкранц і Ґільденштерн.)

Як верещять на мене всї случаї
І підганяють мою помсту мляву!
Що ж чоловік, коли найбільше благо,
Наслїддє його жизні — спати й їсти?
Звіря, не більше. Певно наш создатель,
Що дивить ся перед себе й позаду,
Дав нам таке широке розумінне
І ум богоподібний не для того,
Щоб зацьвілись вони в нас без роботи.
Чи се звіряче забуттє, чи совість
Якась лукава, щоб не думать точно
Про дїло, -- надто совіслива думка,
Що, розрубавши на чотири части,
Четверту тілько часть ума побачиш,
А три четверті будуть легкодухі, —
Не знаю, що се, а живу для того,
Щоб говорити: „Мушу се зробити!“
Бо маю побуд, волю й силу й средства
Зробить. Приміри завбільшки із землю
Мене підгонять. От хоть би й се військо,
Таке велике і таке потужне:
Веде його принц молодий і нїжний,
Чий дух окрилений високим честолюбством
Жартує з невидимого випадку.
Він смертне і непевне виставляє
На зміни щастя, смерти, небезпеки,
Випадку — і за що? за шолупайку.
Великим справдї буть, значить — не рушить
До бою без великої причини;

Та ве́лико — знайти і за солому чвару,
Коли поставлена вся честь на карту.
Що ж я таке? Отця мого убито,
А матїр обезчещено; і розум
І кров моя кипить, а я байдуже.
Тим часом бачу, на мій стид і сором,
Видиму смерть двацятка тисяч війська,
Котрі за марну славицю і мрію
Ідуть в свої могили, як на ліжко,
І за таке польце готові битись,
Де й простягтись усїм не стане місця,
І де землї не стане на могили,
Щоб поховати вбитих. О, нехай же
Тепер у мене задуми таємні
Кріваві будуть, а як нї — нїкчемні! (Виходить.)

Сцена пята.

Ельзінор. Сьвітлиця на замку.

Ввіходить королева і Гораціо.

Королева.

Не хочу говорити з нею.

Гораціо.

Просить
Без одступу; не при собі вже справдї;
Жаль бачити її.

Королева.

Чого ж їй треба?

Гораціо.

Говорить про свого отця багато.
Я чую, каже, каверзи на сьвітї.
Зітхає тяжко й бє себе у груди;
Ногами тупотить незнати за що;
Говорить щось чудне, полу-розумне,
Веде людські серця до міркування.
Цїляють в них, і кожен лїпить

З них нїсенитницю по власних думках.
І справдї, по її киванням, знáкам
І жестам може чоловік подумать,
Що тут щось є таке, хоть і непевне,
Та вельми нещасливе.

Королева.

Таки треба
Поговорити з нею: бо посїє
Вона які догадки небезпечні
В умах людей з ледачим вихованнєм.
Нехай увійде. (Виходить Гораціо.)
Моїй душі недужій (бо природа
Гріха така вже) кожна трушениця
Здаєть ся прольоґом біди страшної.
Переступ так всїм віри не діймає,
Що з ляку зрадою себе карає.

Верґаєть ся Гораціо з Офелїєю.

Офелїя.

А де прекрасна королева Данів?

Королева.

Що скажеш нам, Офелїє?

Офелїя (співає.)

Як твоє коханнє вірне
Розпізнати від другого?
По брилю черепащатім,
Палиці й сандалях його.

Королева.

О леле! що за пісня, люба панно?

Офелїя.

Як кажете? Нї, слухайте, будь ласко!
(Співає) Він умер, тебе покинув,
Панно, вмер, тебе покинув.
В головах трава зелена,
А в ніженьках камінь білий.

Королева.

Офелїє!...

*

Офелія.

Ні, слухайте, будь ласко!
(Співає.) Саван білий — сніг нагірний...
(Входить король.)

Королева.

О леле! Подивись, мій государю.

Офелія (співає.)

Всипано його квітками,
Та дівочі щирі сльози
Не лились по нім дощами.

Король. Як поживаєш, ясна панно?

Офелія. Добре, награди вас Боже! Кажуть, сова була хлібниковою дочкою[36]). Пане, ми знаємо, що ми таке, та не знаємо, що з нас може бути. Боже благослови ваш стіл!

Король. Натякає на свого отця.

Офелія. Прошу вас, не говорітс про се, а як спитає хто, що б воно таке було, скажіте так:

(Співає.) Завтра в нас день Валєнтина[37]),
Усї встануть в ранцї рано.
Під віконцем я, дівчина,
Твоя вірна Валєнтина.

Тодї він устав, одїг ся.
„О, моя ж ти вродо пишна!“
І впустив свою дівчину,
Та дівчиною не вийшла.

Король. Гарна Офелїє!

Офелія. Справдї, еге, і без присягання закінчу:

(Співає.) Спасе мій! Сьвята Покрово!
Лелечко! який же сором!
Всї вони таке нам роблять,
Клянусь півнем і докором[38]).

Ще вінка мого не змявши,
Одружитись мав зо мною.
„Клянусь сонцем, се й зробив би,
Та прийшла сама собою“.
Король. Давно вже вона така?
Офелія. Вповаю, все буде гаразд. Мусимо терпіти. Та я не можу не плакати, як подумаю, що його положять у холодну землю. Брат мій знатиме про се: тим я й дякую вам за добру раду. Подайте ж мій коч! Добраніч, вельможні пані; добраніч, любі пані; добраніч, добраніч! (Відходить.)

Король.

Ідіть слідом за нею, і прошу вас,
Оберегайте її всяк. (Виходить Горацio.)
О! се отрута
Глибокої печалі. Се походить
Від батьківської смерти. О Ґертрудо,
Ґертрудо! Як турботи наступають,
То не одинцем шпіґами приходять,
А купами. Перш батька її вбито;
А потім син твій їде, найзавзятший
Творець свого вигнання; заверюха
В народі. Він мутний і нездоровий
У пошептах своїх і тайних думках
Про смерть Польонія, і ми недобре
Зробили, крадькома його сховавши.
Офелія в розлуці із собою
І з гарним розумом своїм, бідашка!
Без нього ж що ми? Малюваннє тілько,
Або звірята прості. На останок
(І тут біди ще більше ніж у всьому)
Із Франциї приїхав потай миру
Ще брат її, та й криється ся у хмарах,
Годує мовчки своє дивуваннє,
І є доволі шептунів у нього,

Щоб заразити слух його річами
Про смерть отця його. А тут, не мавши
Матерії до басень, не смутять ся
І нас обох з тобою павутиннєм
Кругом, із уха в ухо, обмотати,
О дорога моя Ґертрудо! От що!
Казав би, смертоносная гармата,
Смерть завдає менї сторичну.

Королева.

Леле!
Що се за гук?

Король.

Гей, де мої Швайцари?
Нехай коло дверей постануть!

(Ввіходить дворянин.)

Що там?

Дворянин.

Рятуйте ся, королю милостивий!
І океан, як вирветь ся із меж,
Так дико не жере пісків приморських,
Як молодий Ляерт, гетьман гультайства,
Бє ваше отаманнє. Вже Ляерта
Звуть королем, і, мов би сьвіт почав ся
Отсе тепер, забута всяка древність,
Звичаїв ще нема, що підпирають
Усяке слово, решетує челядь:
„Ми вибираємо, Ляерт царює“!
Шапки і руки й язики під небо
Підносять крик: „Ляерт нехай царює!
Ляерт король!“

Королева.

Як весело гавчять вони, фальшивий
Напавши слїд! О, се ви помилились,
Брехливі Данськії собаки!

Король.

Двері

Вже виламано.

Ввіходить Ляерт збройний, за ним Дани.

Ляерт.

Де сей король? Панове, ви зостаньтесь.

Дани.

Нї, й ми увійдемо.

Ляерт.

Прошу вас, дайте

Менї чинити се.

Дани.

Ну, добре, добре.

(Виходять за двері.)

Ляерт.

Спасибі. Стережіте двері! Скверний
Королику! віддай менї отця!

Королева.

Спокійсь, Ляерте добрий!

Ляерт.

Кожна крапля
Крові спокійної мене бастардом
Об'явить, назове отця рогатим,
І випалить між чистими бровами
Моєї матери оттут шельмугу!

Король.

Що тут, скажи Ляерте, за причина,
Що бунт твій дивить ся таким тїтантом?
Нехай, Ґертрудо: ти за нас не бій ся.
Такий потужний бог нас ограждає,
Царів, що зрада позирає тілько
На те, чого б хотїла, та не зможе.
Чого, скажи Ляерте, так палаєш?
Зостав, Ґертрудо. Говори, козаче!

Ляерт.

Де мій отець?

Король.

Умер.

Королева.

Та не від нього.

Король.

Нехай промовить всї свої питання.

Ляерт.

Чого ж умер? Шкода мене морочить.
К дияволу моє вірнопідданство!
До чорного чортяки мої клятви!
Релїґія й любов у преісподню!
Глузую з мук пекольних! До того
Дійшов, що сей і той сьвіт зневажаю.
Нехай собі що хоче буде, тілько
Помститись хочу за отця уповнї.

Король.

Хто ж би тебе впиняв?

Ляерт.

Лиш власна воля,
А по за нею анї вся вселенна.
А способи? Я господарювати
Так буду, що й з малим зроблю багато.

Король.

Ляерте, добрий наш, невже бажає
Дознатись певно твоя люта помста
Про смерть коханого отця для того,
Щоб враз карать і ворогів і друзїв,
І тих, що виграли, й тих що програли?

Ляерт.

Нї, ворогів лише.

Король.

То хочеш знать їх?

Ляерт.

Я добрим друзям широко простру
Обійми і мов пелїкан, що дїтям

Життє своє у жертву віддає
Я напою їх кровію своєю[39]).

Король.

Тепер говориш ти, як подобає
І сину доброму і джентельмену.
Що в смерти я твого отця не винен
І вельми жаль мені його, се буде
Так прямо проникати в твій розсудок,
Як день — у твоє око.

Дани за сценою.

Пропустїмо!

Ляерт.

Що се? що се за гук там?

(Ввіходить Офелїя, фантастично заквітчана квітками і зїллєм.)

Жаро! о, висуши мій мізок! Сльози
Сїм раз солоні! виїжте всї чувства
І силу мого ока! Божевілле
Твоє, кляну ся небом, я платити
Вагою буду, поки наша шалька
Не перехилить стрілки. Майська роже!
Кохана дїво, люба моя сестро,
Офелїє! О Боже! чи се ж можна,
Щоб так і розум молодої дїви
Був смертен, як житє старого дїда?
Тонка природа у своїй любови,
А де вона тонка, там посилає
Якусь найлуччу часть себе самої
Слїдом за тим, що любить.

Офелїя (співає.)

Вони його з лицем одкритим понесли
На марах, горе, горе, горе!
І сльози на його могилу потекли...
Прощай, мій голубе!

Ляерт.

Коли б ти мала ум свій і хилила
Мене до помсти, так би я не зрушивсь.

Офелія (співає.)

Ви мусите співать „до долу-долу“,
Коли ви кличете його до долу.

О, як при сьому фуркочуть веретена[39])! Се, бачите, єхидний прикащик украв дочку в свого пана.

Ляерт. Се нїчого — більше нїж що.

Офелїя. Ось розмарин, се на спомин: „будь ласко, серце, споминай“; а се полуцьвітки про думки.

Ляерт. Мудрість у безумі: думки і спомин — укупі.

Офелїя. Отсе кріп вам та орлики. Отсе вам рута; а се трошки для мене. Ми можемо звати її травою воскресення благодати. О, вам можна носити свою руту з відзнакою! — Ось марґаритка. Я б дала вам фіялок, але вони повяли, коли вмер мій батько. Кажуть, він мав мав добре сконанне... (Співає.)

Бо любий Робін, се моя вся втїха...

Ляерт.

І думу й горе й страсть і саме пекло
У щось благе та гарне обертає.

Офелія (співає.)

І він до нас не прийде знов?
І він до нас не прийде знов?
Нї, нї, до нас не прийде мертвий.
Іди, лягай на ложе смерти:
Не прийде він до нас ізнов.
Борідка як снїжок біленька,
Голівка як льонок ясненька,
Од'їхав він, од'їхав він.
Під голосінне дзвонить дзвін.
Рятуй же, Боже, душу з пекла!

І всї християньскі душі! Молю Бога. Господь при вас! (Виходить.)

Ляерт.

Чи ти се бачиш, Боже!

Король.

Ляерте, мушу я поговорити
З твоєю тугою. Коли не схочеш,
То переступиш через моє право.
Іди лишень та вибери між друзїв
Людей що наймудрійших, кого схочеш,
І вислухають нас вони й розсудять.
Коли вони, чи простим, чи непростим
Яким там робом знайдуть нас виновним,
Ми оддамо тобі все королївство,
Корону, жизнь і все, що зветь ся нашим.
Коли ж не знайдуть, ти свого терпіння
Позичиш нам, і ми з твоєю вкупі
Душею будемо над тим трудитись,
Щоб так як слїд тебе задовольнити.

Ляерт.

Нехай так буде. Смерть його чудная
І темний похорон, що нї трофея,
Анї меча, нї зброї над костями,
Нї благородного обряду й шани, —
Все те кричить так голосно, що мушу
І в неба і в землї шукати правди.

Король.

І будеш, і в кого її одкриєш,
Нехай впаде сокира величезна.
Прошу, ходїм зо мною. (Виходять.)

Сцена шеста.

Иньша сьвітлиця там же.

Ввіходять Гораціо та слуга.

Гораціо.

Хто ж се хотїв би говорить зо мною?

Слуга.

Матроси, пане. Кажуть: мають листи
До вас.

Горацio.

Нехай увійдуть. (Виходить слуга.)
Я не знаю,
З якої части сьвіта се вітанне,
Коли не Гамлєт принц озвавсь до мене.

Ввіходять матроси.

Первий матрос. Благослови вас Боже, пане!

Горацio. Нехай благословить і тебе.

Первий матрос. І благословить, коли його ласка. Ось лист до вас, добродію, се від послів, що послано в Анґлію, коли ваше імя Горацio, як нам сказано.

Горацio. (читає.)

„Горацio, як се прочитаєш, поможи сим козакам доступитись до короля: є в них листи до нього. Ще не побули ми й двох днів на морі, як угнались за нами пірати добре взброєні. Вбачаючи, що наш парус дуже млявий, мусили ми бути хоробрими. В абордажі я скіknув до них. Вони в ту саму хвилину відчепились од нашого корабля: так я й зробивсь один їх бранцем. Вони зо мною обійшлись, як гайдамаки милосердні, що знали, що робили. Я мушу тим же й їм оддячити. Нехай вони подадуть королеви листи, що я послав, а ти явись до мене так швидко, мов би втїкав од смерти. Є в мене такі слова сказати тобі на вухо, що ти й онїмієш, а вони ще аж надто легкі против своєї ваготи. Сї добрі козаки проведуть тебе до мене. Розенкранц і Ґільденштери

верстають свою дорогу до Анґлії. Про них є
в мене много тобі розказати. Прощай.
Той, що ти знаєш, твій Гамлєт".
Ідіть, я проведу вас задля листів,
Та швидче оддавайте, щоб іти нам
До того, від кого ви принесли їх. (Виходять.)

Сцена сема.

Иньша сьвітлиця там же.

Ввіходять король і Ляерт.

Король.

Тепер печатай совістю невинність
Мою, і дай мені у серці місце,
Як другу. Бо ти чув розумним ухом,
Що той, хто вбив твого отця, за мною
Вганяв.

Ляерт.

Се ясно. Та скажіть, будь ласко,
Чом ви не встали против сих учинків,
Таких переступних і капітальних,
Що і вбезпека ваша й розум мали б
При иньших речах вас на се підняти?

Король.

О, дві були причини, що для тебе
Здадуть ся може дуже маловажні,
Для мене ж се великії причини.
Його паньматка королева тілько
Ним і живе, сказати; що ж до мене,
(Чи се добро, чи се біда велика)
Я так із нею жизню й серцем злив ся,
Що движусь нею, мов звізда у сфері.
Причина ж друга, що на суд громадський
Я не пійшов, була любов велика
До нього простого народу. Той бо

Втопив би всї його вини в пристрастї,
І мов той ключ, що обертає в камінь
І дерево, зробив би із його кайданів
Собі сьвятиню. Тут-то мої стріли,
Легкі аж надто при такому вітрі,
Всї повертались би до мого лука,
А не туди, куди б я прицїляв ся.

Ляерт.

І благородного отця втеряв я!
Сестру ж мою одчаяннєм убито,
Сестру, що, коли можна з похвалами
Вертати ся назад, була найвисша
Своїми совершенствами на сьвітї.
Ну, та для помсти прийде, прийде час.

Король.

Ти не турбуй сим сну свого. Не думай,
Що ми з такої злїплені гнилої
Материї, що небезпека може
За бороду нас тягать, а ми будем
Вважати се за жарт. Ось ти почуєш
Про се ще дещо...
Твого отця любив я, як ми любим
Самих себе, і се тебе заставить
Поміркувати, сподїваюсь...

(Ввіходить посланець.)

Що там?

Посланець. Листи від принца Гамлєта. Один до вашого величества, а другий до королеви.

Король.

Від Гамлєта? Хто ж їх сюди доставив?

Посланець. Кажуть, якісь матроси. Я їх не бачив. Се подав менї Клявдіо, а йому той, хто приніс. (Виходить.)

Король.

Ляерте, ти їх зараз будеш чути. (Читає.)

„Високий і потужний! Знайте, що я опинив ся голий у вашому царстві. Завтра прошу дозволу бачити ваші королівські очі. Тоді я, випрохавши перше прощеннє за се, розкажу вам пригоди мого раптового і вельми чудного повороту. Гамлєт“.

Що б се таке було? Чи всї вернулись?
Чи се який обман, нїчого більше?

Ляерт.

Ви знаєте сю руку?

Король.

Писаннє Гамлєтове. „Голий“...
А ось іще „один“ в приписцї пише.
Що ти менї пораєш?

Ляерт.

Я тут стеряв ся. Та нехай же прийде.
Менї воно боляще серце гріє,
Що жив я й вимовлю йому у зуби:
„Ось що ти вдїяв“!

Король.

Коли так, Ляерте, —
А як же так йому не буть? як иньше? —
Чи хочеш, я тебе наставлю?

Ляерт.

Хочу,
Королю, тілько не ведїть до миру.

Король.

До миру із самим собою.
Коли вернувсь він так, що вже не схоче
Верстать свій путь, то я йому придумав
Великий подвиг, що його погубить.
І смерть його не визове і в вітру
Дихання осуду, і навіть мати
Не буде винуватить нас, а скаже:
Случилось.

Ляерт.

Наставляйте, государю,
А й надто, коли я тут сам же буду
Знаряддєм.

Король.

Так як раз воно і буде.
Про тебе в нас було багато мови,
Як ти від'їхав. Гамлєт прислухав ся.
Одно в тобі найбільше вихваляли,
І се більш од усього в нїм будило
До тебе зависть, хоть на мій би погляд
Йому ваги найменш давати треба.

Ляерт.

Що ж се таке, королю?

Король.

Се в юнацтва
На шапці стьонжечка, нїчого більше.
Та ба! бо молодощам так же личить
Ходить в одежі легкій і байдужній,
Як старощам в їх соболиних хутрах,
Що надають здоровля і поваги.
Два місяці тому був тут Нормандець.
Я сам видав Французів і в походї
Був против них. Комінники великі.
Та сей конем мов чарами поводив.
Він вріс в своє сїдло, і так предивно
Свого коня вертїв, мов з ним ізріс ся:
Полуконем і получоловіком
На звірі благородному здавав ся.
Так дивував мене, що я і в думках
Пас против його викрутасів задню.

Ляерт.

Нормандець був се, кажете?

Король.

Нормандець.

Ляерт.

Се, далебі, Лямунд.

Король.

Як раз самий він.

Ляерт.

О, знаю! Справді він клейнотом
І перлом нації назватись може.

Король.

Він признавався про тебе, і такії
Розказував дива́ твого мистецтва
В оружних герцях і ув обороні,
А особливо в робленню рапіром,
Що звав би чудом із чудес великим,
Коли б тобі знайшовсь у герці рівний.
Бо фехтувальники його отчизни
Теряли против тебе й хист і око.
Добродію, хвали сі отруїли
Так Гамлетові завидюще серце,
Що довго він знай про одно торочив:
Коли б скорійш вернув ся ти до дому,
Щоб герець розіграти з ним.

Ляерт.

Що ж далій?

Король.

Чи ти свого отця любив, Ляерте?
Чи може ти, мов та картина туги,
Лице без серця?

Ляерт.

Що се за питанне?

Король.

Не думаю, щоб не любив, а тілько
Я знаю, час породжує любов,
І бачу, він же і гасить її.
У полом'ї любови є ґноточок
Або нага́р, котрий її вменшає.
І доброго не маємо такого,

Котре б до віку сяєвом сияло.
Бо й добре, роздобрівши добротою,
Вмірає від свого добра над міру.
Що хочемо зробить, робити мусим
Поки охота: бо вона минеть ся,
І в неї стілько впину та нехаю,
Як язиків на сьвіті, рук, випадків.
Се мусимо, мов те зітхання циндри,
Що шкодить і полегкістю своєю.
Тепер знов до своєї рани. Гамлєт
Вернувсь. Що ж ти поперед себе візьмеш,
Щоб справді показати себе сином
Свого отця чимсь більше ніж словами?

Ляерт.

Зарізати його хоть би і в церкві.

Король.

Немає місця захисту для вбійці,
І помста не повинна знати впину.
Та, любий мій Ляерте, ти сидіти
Для сього у своїй кімнаті мусиш.
Вернувшись, Гамлєт знатиме й про тебе,
Що ти вже дома. Ми-ж людей піднімем
На похвали́ твойому превосходству,
Подвійним сяєвом окриєм славу,
Що Француз дав тобі, та й зробим герець,
Та й битимемо ся про вас об заклад.
Байдужливий, великодушний вельми,
Нікого він не звик підозрівати,
І не подивить ся, які рапіри.
Так що тобі не трудно буде вибрать
Рапіру гостру, і привичним пасом
За панотця свого з ним розквітатись.

Ляерт.

Се я зроблю. І для сього вдостою
Помазання свою рапіру. Якось
Купив я мазь у лїкаря пройдохи,

Таку смертельну, що встроми у неї
Ножа і тільки дряпони до крові,
Тоді й найлучша катаплязма в сьвіті,
З яких би ні зложити її лїків,
Не вирятує ранного від смерти.
Вмочу кінець рапіри в сю отруту,
Щоб як лиш черкону, була смерть певна.

Король.

Подумаймо ж про се іще пильнїйше,
І зважмо час і способи до того.
Коли ж воно не вдасть ся, й наша думка
Із недоладнього прогляне дїла,
То лучче б і не починати. Тим-то
Із заду в дїла мусить бути друге.
Стій, дай подумати! Бємось ми в заклад
Торжественно про ваше герцюванне...
Знайшов.
Як будете ви у жару та в згазї
Герцюючи (для сього ти силкуй ся),
І як він крикне „пити“! в мене буде
Готовий кубок про сю згагу. Тілько
Сербне (коли втече яким случаєм
Од ядовитого твого залїза), —
Наш задум все таки удав ся.

(Ввіходить королева.)

Що, люба королево?

Королева.

Одна біда за другою по пятах
Так скоро наступають!... Ох, Ляерте!
Твоя сестра втонула.

Ляерт.

Утонула!?

О, де ж?

Королева.

Там над потоком ива нависає
І сивим листом зазирає в люстро.

*

До неї з фантастичними вінками
Прийшла вона — з купальниці, кропиви,
Із марґаритоk і червонозїлля[40]).
Хотїла на похиле вітте злїзти,
Щоб дикого свого вінка повісить,
Аж тут завидливий сук уломив ся,
І польові трофеї разом з нею
Попадали в потік плачущий. Шати
Її широко порозпростирались
І мов Сирену на воді держали.
Вона ж пісень співала старосьвітських,
Немов біди великої не чула,
Або з води взялась, вертала в воду.
Та довго не могло воно так бути:
Намокли шати; пивши — вагонїли,
І потягли нещасну від солодких
Пісень до каламутної кончини.

Л я е р т.

О горе! то вона так і втонула?

К о р о л е в а.

Втонула, утонула!

Л я е р т.

Води і так багато в тебе, бідна
Офелїє: тим зупиню я сльози.
Природа ж знає звичай свій, що хоче
Нехай говорить стид. Як вийдуть сльози,
Тодї і все жіноче вийде з мене.
Пропцайте, мій королю! Маю речі
Полом'яні, та сї дурні згасили. (Виходить.)

К о р о л ь.

Ходїм за ним, Ґертрудо. Як я вельми
Трудив ся, щоб його угамувати!
Тепер боюсь, се знов його збунтує.
Ото ж ходїм за ним. (Виходять.)

АКТ ПЯТИЙ.

Сцена перва.

Кладовище.

Ввіходять два могильники[41]).

Перший могильник. Хиба таку можна хоронити християнським похороном, що своєю волею шукає свого спасення?[42])

Другий могильник. Кажу тобі: можна; тим і копай їй могилу зараз. Коронер розпитував про неї і присудив на християнський похорон[43]).

Перший могильник. Як се може бути, коли вона не втопилась обороняючись?[44])

Другий могильник. А отже так і знайдено.

Перший могильник. Се б мусило бути se offendendo[45]); а то не можна. Бо тут стоїть пункт: коли я топлюсь навмисно, то се значить акт, а в акті три вітки, се есть: творити, чинити, довершити; argal[46]), вона втопилась навмисно.

Другий могильник. Так, тілько слухай, друже могильнику...

Перший могильник. Нї бо, не перебивай! Тут тече вода, — добре. Тут стоїть людина, —

добре. Коли людина йде до води і топить ся, се єсть, чи вона хоче, чи не хоче, а йде, — уваж на се. Коли ж вода йде до нього і топить його, він не топить ся. Argal той, хто не винен у своїй власній смерті, не скорочує своєї власної жизні.

Другий могильник. Чи се ж закон?

Первий могильник. А вже ж закон, коронерський розпитний закон.

Другий могильник. А хочеш знати правду про се? Коли б не була вона благородна, то поховали б її не християнським обрядом.

Первий могильник. Еге, правду кажеш. Тим воно й жаль, що великим людям більше волї на 'цім сьвітї топитись або вішатись, ніж таким же як вони християнам. Ке лиш заступа! Нема пана над садівника, землекопа та могильника: вони держять ся Адамового ремесла.

Другий могильник. Хиба Адам був дворянин?

Первий могильник. Він був первий, що носив герб.

Другий могильник. Е ні, в його не було ніякого.

Первий могильник. Чи ти поганець, чи що? Як же ти розумієш Писаниє? Писаниє глаголе: Адам копав. Як же б він копав, та й не гріб?[47]) Я задам тобі друге питанне. Коли не одвітиш до ладу, то признай ся...

Другий могильник. Ну, ну.

Первий могильник. Хто будує міцнійше від муляря, корабельника або теслї?

Другий могильник. Той, що робить шибеницї: бо се будуванне переживе й тисячу постояльців.

Первий могильник. Хвалю тебе за розум, далебі. Шибениці роблять добро. Тілько як вони роблять добро? Вони роблять добро тим, хто робить зло. Оце ж і ти робиш зло, говорячи, що шибениці міцнїйше будують ся, ніж церква. Argal, шибениця може зробити добро й тобі. А ну знов, ну!

Другий могильник. Хто будує міцнїйше, ніж мулярь, корабельщик або тесля?

Первий могильник. Еге, скажи менї се, то пущу тебе на спочивок.

Другий могильник. Ну, тепер скажу.

Первий могильник. А ну ж.

Другий могильник. Клянусь мессою, не знаю.

Ввіходять Гамлет і Горацio оддалеки.

Первий могильник. Не розбивай же лоба об се: бо лїнивий осел не прибавить ступи своєї через бійку. А як тебе хто спитає ще про се, скажи: „могильник“. Іди лишень до Йоґана[48]), візьми чвертку горілки.

(Виходить другий могильник.)

Первий могильник. (Копає й співає.)

В молодощах я кохав ся,
Ой кохав ся, женихав ся!
Що за любо було жити,
Тим звичаєм байди бити!
Я кохав ся, женихав ся,
Нї на що не озирав ся.

Гамлєт. Невже сей гультай байдужен про своє дїло, що співає копаючи яму?

Горацio. Привик, то йому воно здаєть ся дїлом веселим.

Гамлєт. Так, так. Рука, що мало робить, делїкатнїйша на дотик.

Первий могильник. (Співає.)

Та старий вік підокрав ся,
В його лапи я попав ся.
Він одняв у мене силу,
Втеребив мене в могилу,
Мов я з роду череп голий,
(Викидає черепа.)
Молодим не був нїколи.

Гамлєт. У сього черепа був язик, і він умів співати колись. Як швиргонув його сей плутяга на землю! мов се була та челюсть, котрою Каін зробив перве душогубство. Може се була башка́ полїтика, а сей осел так нею поневіряє, — такого, що обійшов би й Бога. Може се бути?

Горацio. Може, принце.

Гамлєт. Або царедворця, що вмів говорити: „Добридень, любий пане добродію! Як поживаєте, мій добрий пане“? А може се ясновельможний такий-то, що хвалив коня ясновельможного такого-то, думаючи його випрохати? Може се бути?

Горацio. Так, принце.

Гамлєт. Ну, так, так. А тепер він вельможного червяка обгризений, і бє його по висках могильників заступ. От гарна революция, коли б ми вміли підгледїти її! Невже сї кости на те тілько й вигодувались, щоб грати ними в дучки? Мої ниють думаючи про се.

Первий могильник (співає:)

Заступ, заступ та лопата,
Саван, саван — пишна шата.
Горе, горе! ямка-хата,
Мовчязна-нїма палата.

На всю губу там паную,
Не гостюю, вік вікую.

(Викидає другого черепа.)

Гамлєт. От і другий. Чом же сьому не бути черепом законника? Де ж тепер його параґрафи, хитрощі, закарлючки, клявзи, підступи? Чого ж він тепер терпить, що сей гевал стукає йому в макотиру замазаною лопатою, і не позиває в суд за чинну зневагу? Гум! Сей козарлюга був може свого часу великий богатирь, що збивав землї по записям, кріпостям, закладним, довговим, гіпотекам. Невже ж тими записями та закладними позакладав тілько собі макітру грязею? Невже його кріпості не закрепили за ним землї більше завдожки й завширшки, як з півдесятка контрактів? Самі документи на його землї навряд змістять ся в цій скринї. А властивець би то й не матиме для себе нїчого? га!

Горацio. Нї пяди, принце.

Гамлєт. Та ж пергамін роблять із овечої шкури?

Горацio. Так, принце, і з телячої також.

Гамлєт. Овечки ж і телята всї ті, що шукають певности в пергаминї! Заговорю з цїм гультаєм. Чия се яма, добродію?

Первий могильник. Моя, добродію!

(Співає.)

На всю губу там паную,
Не гостюю, вік вікую.

Гамлєт. Я думаю, що вона твоя справдї: бо ти засїв у нїй.

Первий могильник. Ви засїли инде, добродію; тим вона й не ваша. А я в нїй засїв, от вона й моя.

Гамлєт. Ти забрехав ся в нїй, тим і кажеш, що вона твоя. Вона про мертвого, а не про живого: тим се й брехня.

Первий могильник. Се жива брехня, добродїю. Вона перейде від мене до вас.

Гамлєт. Про якого чоловіка ти її копаєш?

Первий могильник. Нї про якого, добродїю.

Гамлєт. То про яку жінку?

Первий могильник. І не про жінку.

Гамлєт. Кого ж тут поховають?

Первий могильник. Таку, що була женщиною, добродїю, та впокой Господи її душу, вмерла.

Гамлєт. Який сей плут твердий на слово! З ним треба говорити, бравши з письма, а то замучить екївоками. Клянусь Богом, Горацїо, за сї три годи я постеріг се. Вік зробив ся таким загостреним, що носок мужицький так близько йде за пятою царедворця, що аж скребе її. — Давно вже ти могильникуєш?

Первий могильник. Зо всїх днїв году з того самого дня, як наш останнїй король Гамлєт подужав Фортінбраса.

Гамлєт. Як же се давно було?

Первий могильник. А ви сього не скажете? Кожен дурень се скаже. Се було того самого дня, як родивсь молодий Гамлєт, той що був не при собі і відослано його в Анґлїю.

Гамлєт. Еге! А на що ж його відослано в Анґлїю?

Первий могильник. На що? бо він був не при собі. Верне там свій розум, а коли нї, то се там не велике дїло.

Гамлєт. Чому ж?

Первий могильник. Там не постережуть сього в нїм: там люде такіж божевільні, як він.

Гамлєт. Як же він збожеволїв?

Первий могильник. Вельми чудно, кажуть.

Гамлєт. Як чудно?

Первий могильник. Да так, узяв та й ізсунувсь із глузду.

Гамлєт. На якому ж ґрунтї?

Первий могильник. Да тут же, в Данії. Я був могильником тут, і чоловіком і хлопцем, трицять лїт.

Гамлєт. А чи довго пролежить чоловік у землї не згнивши?

Первий могильник. Ну, коли не буде гнилий перш нїж умре (а в нас доволї пранцюватих трупів тепер, що ледві видержують похорон), то пролежить годів з вісїм або з девять. Кожемяка видержить десять лїт.

Гамлєт. Чого ж довше від иньшого?

Первий могильник. А того, добродїю, що він так себе вимне своїм ремеством, що не пропускає води довго, а вода найгірш псує ваші ск....сина мертві тїла. От вам череп! Сього черепа закопано в землю двацять і три годи.

Гамлєт. Чий же він був?

Первий могильник. Ск....сина божевільника він був. Чий би, ви думаєте, він був?

Гамлєт. Ну, не знаю.

Первий могильник. Зараза на нього, дурного волоцюгу! Вилив раз пляшку ренського мені на голову. Сей самий череп, добродїю! Сей самий череп, добродїю, був Йоріків череп, королївського шута.

Гамлєт. Отсей?

Первий могильник. Отсей самий.

Гамлєт. Дай подивлюсь. (Бере черепа.) Гай, гай, бідний Йоріку! Я знав його, Горацію. Без кінця жартовливий чоловяга, фантазиї пречудовоï! Носив мене на плечах тисячу раз; а тепер як ним гидує моя уява! Аж нудно. Тут були ті губи, що я цїлував не знаю вже як часто. Де тепер твої жарти? твої скоки? твої пісні? твої блискавиці веселости, що за столом аж ревли з реготу? Тепер нїчогісїнько, щоб хоть себе самого перекривити? Зацїпило тобі? Іди тепер в кімнату ясновельможноï пані, та скажи їй, нехай хоть у палець завтовшки намалюєть ся, а долежить ся до такого лиця. Розсьміши її сим! Прошу тебе, Горацію, скажи менї одно.

Горацio. Що таке, принце?

Гамлєт. Чи ти думаєш, що й Александер таким був у землї?

Горацio. Як раз таким.

Гамлєт. І смердів так? пфу! (Кидає черепа.)

Горацio. Як раз так, принце.

Гамлєт. До якого низького дїла можемо вернутись ми, Горацію! Чому моїй уяві не сочити благородний прах Александра, аж поки ним замажуть у бочцї дїрку?

Горацio. Так присочувати, се було б уже надто чудно.

Гамлєт. Нї, далебі, анї-же, аби тілько йти за ним слїдком тихесенько та ймовірною стежкою. От хоч так: Александер умер; Александра поховали; Александер вернувсь у прах; прах, се земля; із землї робимо глину: чом же сїєю глиною, котрою він узяв ся, не могли замазати пивного барила?

І Цезарь повилительний скінчив ся,
І взяв ся глиною, і можна нею
Зашпарувати щілину од вітру.
О, щоб сей прах, що колотив всїм сьвітом,
Замазував зимою мур, як лїтом!
Та цить! цить! на бік: ось іде король наш.
(Ввіходять попи etc. процессиєю; тїло Офелїї, Ляерт і жалібний супровід, король, королева, їх почет etc.
І королева з почтом; та за ким же?
І так обряд свій мимрять! Се ознака,
Що тїло, що вони так провожають,
Одчаянно само себе згубило.
Се значне щось ховають. Оддалїмось,
Вважаймо. (Відходить з Горацием.)

Ляерт.

Ну, а ще ж обря́д який ся?

Гамлєт.

Се наш Ляерт, преблагородний воїн.
Вважай!

Ляерт.

Ну, ще ж обряд якийсь тут буде?

Первий піп.

Ми похорон відправили такий,
Як широко дозволила нам церква.
Вона бо не своєю смертю вмерла,
І тілько власть верховна повелїла
Із правил вийти нам: а то б лежала
Незапечатана аж до страшного суду.
Замість побожних молитов на неї
Летїли б черепки, камінне, цегла;
А тут їй і вінки дівочі дано,
І обсипанне виносу квітками,
І з співами і похоронним дзвоном.

Ляерт.

А більш отсе нїчого і не буде?

Первий піп.

Нїчого більш. Бо ми профанували б

Служеннє погребальне, заспівавши
Над нею ще і requiem поважне
І „Со духи скончавше ся святими“.

Ляерт.

Кладіть у землю, і нехай над нею
З її прекрасного без плями тїла
Ростуть фіялки! Ти ж, мужику попе,
Знай, що сестра моя на небі буде
Служебним ангелом, а ти заскіглиш
У пеклї.

Гамлєт.

Як! Офелія прекрасна?

Королева (посипаючи квітками.)

Хороше до хорошого. Прощай же!
Я думала, ти Гамлєтові будеш
Мойму жоною; думала обсипать
Постілоньку твою, кохана дїво,
А не твою могилу квітоньками.

Ляерт.

О, щоб моє потрійне горе впало
Трицятком раз на голову прокляту
Того, хто препоганим своїм дїлом
Одняв у тебе твій пресьвітлий розум!
Заждїте трохи засипати: дайте
Я ще раз обійму її руками. (Зіскакує в яму.)
Тепер засипте з мертвим і живого!
Шпурляйте землю, поки так угору
Насиплете, як Пелїон старезний,
Або небесна голова Олїмпа[49]).

Гамлєт (наближуючись)

Хто се так гірко виявляє горе?
Хто се летучі заклинає зорі,
Щоб стали й слухаючи дивувались
Його словам великої печалї?
Ось я, ось Гамлєт Данський! (Зіскакує в яму.)

Ляерт.

Дак нехай же
Твою диявол душу візьме! (Сцїпившись із ним.)

Гамлєт.

Се не хороша у тебе молитва.
Будьласко, одійми від мене руки.
Хоть я і не палкий в тяжкій досаді,
Та маю щось у серці небезпечне:
Нехай сього твій розум стережеть ся.
Геть руки!

Король.

Розведіть їх!

Королева.

Гамлєт! Гамлєт!

Усї.

Панове!

Горацio.

Добрий принце мій, скокійтесь!
(Прибічники розіймають їх, і вони виходять із ями.)

Гамлєт.

Нї, я за се з ним битись перестану
Хиба тодї, як очі вже заплющу.

Королева.

О сину мій! за що ж се?

Гамлєт.

Я так її любив, що й сорок тисяч
Братів, із їх великою любовю
Моєї б сумми не зробили. —
Що ти чинити хочеш задля неї?

Король.

О, він не при собі, Ляерте!

Королева.

Щади його для Божої любови.

Гамлєт.

Ну, покажи, що ти для неї зробиш.
Ти будеш плакать? битись? біснуватись?

Чи розірвеш ся? будеш пити о́цет?
Чи жерти крокодили? Я зроблю се.
Прийшов єси сюди по нїй тужити,
Чи переважити мене скаканнєм
У яму? щоб тебе зарито вкупі?
І я на те готов. Коли ж торочиш
Про гори, то нехай на нас навалять
Хоть мілліони акрів, поки спалить
Гора свою вершину коло сонця
І Осса буде против неї прищик[50]).
Ну, що ж? Коли ти будеш драти горло,
То й я незгірше за тебе ревтиму.

Королева.

Се просто божевілле, і припадок
Минеть ся сей у нього незабаром.
А потім він тихенький, як голубка,
Що висидїла золотих пташаток,
Він угамуєть ся в своїм мовчанні.

Гамлєт.

Послухай, пане мій: що за причина,
Що ти зо мною обійшовсь так дико?
Тебе любив я, та про се байдуже.
Нехай сам Геркулєс що хоче робить,
А кішка буде нявкать, і собака
Дождеть ся дня свого. (Виходить.)

Король.

Іди, будьласко,
Горацие, за ним! (Виходить Горацій.)
Скрепи терпіннє
Тим, що ми ув останнє говорили.
Ми з сим випадком звяжем нашу справу.
Ґертрудо, серце, заведи над сино́м
Який ся догляд. — Ся могила буде
Для нас живим до віку монументом.
Побачим незабаром день впокою.
Тепер терпіти мусимо з тобою. (Виходить.)

Сцена друга.

Саля на замку.

Ввіходять Гамлєт і Горацio.

Гамлєт.

Про се, добродію, доволі; дай ще
На инше позирнути. Памятаєш
Усї обставини?

Горацio.

Чи памятаю?

Гамлєт.

У мене в серцї щось немов боролось
І не давало менї навіть спати.
Здавалось, наче я лежу ще гірше,
Ніж ті бунтівники в своїх кайданах.
Рванувсь, — хвала за се мойму завзяттю!
Буває, що і наша необачність
Нам служить на добро, а нашї луччі
Рахунки падають, і се нас учить,
Що є те божество, що нашї пляни
Формує, як би ми їх нї зліпили.

Горацio.

Се найпевнїйша річ.

Гамлєт.

Рванувсь з каюти,
Накинув поночі мій плащ матроський,
І помацьки ну їх обох шукати.
Знайшов, узяв і знов прокрав ся
В мою хатину. Сьміливий од страху,
Забув я і звичайність, розпечатав
Велику їх комісию, і що ж там
Я прочитав? О царськая підлото!
Прями́й наказ (натицьканий резоном
Про благо Данії і вкупі з нею
Самої Анґлії, що небезпечно

Зоставити живим такого вовка,
Такого демона), наказ негайно
По прочитанні, не терявши навіть
Часу на те, щоб вигострить сокиру,
Мені утяти голову.

Горацio.

Чи справді?

Гамлєт.

Ось та комісия: ти прочитаєш
Собі колись її під час вільнійший.
А хочеш чути, що зробив я потім?

Горацio.

Скажіть, благаю.

Гамлєт.

Бувши у тенетах
У ледарства, ще перш, ніж я надумав
Їм прольоґ, розпочав писати драму,
Сів і нову комісию спровóрив.
Вважав я низькостю писати гарно,
Як і всї наші государні люде,
І силкував ся, як би розучитись;
Тепер же, мій добродію, наука
Мені мов однодворець послужила.
Чи хочеш знати, що там написав я?

Горацio.

Скажіте, добрий принце.

Гамлєт.

Навáжливе од короля прохання:
Коли нам Анґлія в данині вірна,
Коли вона бажає, щоб як пальма
Любов між нею й нами процвитала,
Щоб мир наш спілим колосом вінчав ся,
Щоб єдинив нам дружбу, ніби комма,
І много ще таких же „щоб“ важенних,—
То, як одержить се і прочитає,
Не розбіраючи і много й мало,

Нехай подателів негайно стратить,
Не давши їм часу й на покаянне.

Горацio.

А як же запечатали ви, принце?

Гамлєт.

І тут явив ся промисел небесний.
В калитці в мене був отецький перстінь,
Що з нього різано печатку Данську.
Згорнув я лист, як згорнено той первий;
Зробивши надпись, приложив печатку,
Однїс, — і не в догад нікому підкид.
На другий день була морська в нас бійка,
А далїй що було, се ти вже знаєш.

Горацio.

Так Розенкранц і Гільденштерн обидва
Поїхали на страту?

Гамлєт.

А тож. Ся служба їм була приємна.
Вони в мене на совісті не важять.
Їх смерть од їх виляння приключилась.
Дрібноті небезпечно становитись
Між люто-огняними гострінами
Потужних ворогів.

Горацio.

Що ж за король се?

Гамлєт.

Скажи, яка про се у тебе думка?
Чи не пора ж менї тепер скарати
Того, хто короля згубив із сьвіту,
Зробив із матери моєї шлюху,
Одтер мої надії від престола,
На жизнь мою саму закинув удку,
Та ще єхидно так, — чи не правдиво ж
З ним розквітатись власним його робом?
Чи се не буде гріх нам, як попустим

*

В'ідатись ракові сьому ще глибше
В натуру нашу?

Горацio.

Із Анґлії звістять його негайно,
Який тому кінець зробили дїлу.

Гамлєт.

Се так; а промежінь в руках у мене,
І жизнь людськá — промовить раз, не довша.
Та, любий мій Гораціо, жалкую,
Що я забув ся так против Ляерта:
Бо я в своїй його вбачаю долю.
Приятельства б його шукав я,
Да тілько хвастання його печаллю
Мене тодї страшенно роздрочило.

Горацio.

Мовчімо. Хто се йде сюди?

Ввіходить Озрік.

Озрік. Вітаю сердечно ваше височество з поворотом у Данїю.

Гамлєт. Покірно дякую, добродію. Чи ти знаєш сю водяну муху?

Горацio. Нї, добрий принце.

Гамлєт. Тим щасливша твоя доля: бо знати його, се вже порок. У нього багато землї, та ще й родючої. Нехай скотина буде паном над скотом, то його ясла стоятимуть коло царського стола. Се галка, та, як я сказав, широко панує над болотом.

Озрік. Прелюбезний принце, колиб ваша добрість мала вільну годину, я б вам передав щось од його величества.

Гамлєт. Я прийму з усею пильностю духа. Верніте вашу шапку до її дїла: вона про голову.

Озрік. Дякую ваше височество. Дуже тепло.

Гамлєт. Нї, вірте менї, дуже холодно. Вітер од півночи.

Озрік. Да таки й геть холоднувато, принце.

Гамлєт. А менї здаєть ся, що дуже душно й жарко на мою комплєкцию.

Озрік. Черезмірно, принце; дуже душно, так наче — не знаю як і сказати. Та, принце, його величество звелїли менї з'ясувати вам, що вони держали великий заклад на вашу голову; отсе ж, принце, й те дїло.

Гамлєт. Благаю вас, памятайте....

(Гамлєт кивае йому надїти свою шапку).

Озрік. Нї, далебі; так менї лучче, далебі. Ваше височество, недавно вернувсь до двору Ляерт. Вірте менї, правий джентельмен, повний найпревосходнїйших одличий, дуже мягкий звичаями і великої оказалости. Справдї, говорячи про нього з почуттєм, се взір або календар дворянства: бо ви знайдете в нїм цїлий континент того, що подобає бачити джентельменові.

Гамлєт. Добродїю, описання його не тратить нїчого в вас, хоть я й знаю, що колиб зробити йому доладню опись, то на сьому спіткнулась би память самої аритметики: вона б тілько огулом виявила, що наладовано на сей проворний пáрусник. Я ж, вихваляючи його по правдї, вважаю, що се душа великого пункту, а що в нїй сховано, те маю за таке дороге й рідковинне, що говорячи про нього щиро, його подобіє тілько його зеркало, а хто б схотїв іти за ним, буде тілько його тїнню, не більше.

Озрік. Ваше височество говорить про нього найнепохибнїйше.

Гамлєт. А привід, добродію? Для чого ми сього джентельмена обгортаємо своїм далеко грубшим диханнєм?

Озрік. Ваше височество?

Горацій. Чи не зрозумієте ви иншої мови? Певно зрозумієте, добродію.

Гамлєт. Що ввозить названнє сього джентельмена?

Озрік. Ляерта?

Горацio. Його калитка вже порожня: витратив усї залоті слова свої.

Гамлєт. (до Озріка) Його, добродію.

Озрік. Я знаю, ви добре розумієте —

Гамлєт. Хотїв би я, щоб ви знали, добродію; та, правду сказати, хоть би ви й знали, се не вельми б мене підняло в гору.

Озрік. Ви добре розумієте, яке Ляерт совершенство....

Гамлєт. Не сьмію в тому признатись, щоб не рівняти себе з ним у совершенстві. Тілько знати добре чоловіка, се знати себе самого.

Озрік. Я розумію принце, в його зброї; тілько, по тому, що про нього розказують, нема йому в сїй штуцї рівнї.

Гамлєт. Яка-ж його зброя?

Озрік. Рапіра й кинджал.

Гамлєт. То се двояка в нього зброя. Ну, далїй.

Озрік. Король, принце, заложив шестеро берберських коней; против них він, як я чув, виставив шість французьких рапір і кинджалів з їх надобами, як то: поясами, причепками і таким иншим. Три наряди, клянусь, предивні, дуже одвічають рукояткам, найделїкатнїйші наряди і вельми ловко видумані.

Гамлєт. Що ви звете нарядами?

Горацio. Я знаю, що навчитесь дечого в нього по марґінесам, поки скінчите.

Озрік. Наряди, принце, се прúчепи.

Гамлєт. Назва більше приходилась би до речи, колиб ми носили гаківницю при боку. Ну, та нехай поки що будуть причепи. Однакож далїй. Шестеро берберських коней против шістьох французьких мечів, їх надобів і трьох ловко видуманих нарядів: се французький заклад против данського. На що ж він, як ви кажете, се „виставив“?

Озрік. Король, принце, заложив ся, що в дюжині пассів між вами й ним не вдарить він вас більше трьох раз. Він же заложивсь і на дванацять против девяти, і се було б зараз вивірено, коли б ваше височество благоволили відповісти.

Гамлєт. Ну, а як відповім ні?

Озрік. Я розумію, принце, відповісти противопоставленнєм вашої персони в спорі.

Гамлєт. Добродію, я ходитиму тут по салї. Коли його величеству угодно, се відпочивна пора в мене: нехай принесуть рапіри, і коли джентльмен хоче, а король остаєть ся при своїм задумі, я виграю, коли з'умію, йому заклад, а ні, то не виграю нїчого, тілько собі сором і зайві синцї.

Озрік. Так менї й переказати?

Гамлєт. Як раз так, добродію, з якими ваша душа схоче прикрасами.

Озрік. Поручаю себе послузї вашого височества.

Гамлєт. Ваш, ваш. (Виходить Озрік) Добре робить, що поручає себе сам. Нема инших язиків, щоб се взяли на себе.

Горацio. Сей пуцьвірок лїтає із шолупайкою на голові.

Гамлєт. Він компліментував і зо своєю цицькою перед ссаннєм. Так він (як і многі инші з того ж стада, котрими, я знаю, пишаєть ся сьмїтяний вік наш) переняв тілько тон часу та зовнїшнїй звичай товариського житя: піняву нїсенїтницю, котра проносить їх і через полову і через зерно опінії; а тілько дмухни на них ради проби, то бульбашки й розлетять ся.

Ввіходить вельможа.

Вельможа. Принце, його величество кланяв ся вам через молодого Озріка, котрий доложив йому, що ви ждете його в салї. Він прислав мене спитати, чи вгодно вам герцювати з Ляертом, чи відложите на инший час?

Гамлєт. Я стою при своїому слові — воно йде слїдом за волею його величества. Коли йому вгодно, я готов хоть тепер, хоть коли небудь, аби тілько був так способен, як тепер.

Вельможа. Король, королева і всї йдуть сюди.

Гамлєт. У щасливу годину.

Вельможа. Королева бажає, щоб ви поговорили трохи ласкаво з Ляертом, перше нїж вийдете на герець.

Гамлєт. Вона добре навчає мене.

(Виходить вельможа).

Горацio. Ви програєте сей заклад, принце.

Гамлєт. Не думаю. Як він од'їхав у Францию, я неперестаючи практикував ся. Вийграю в поєдинку. Та не піймеш віри, як усе налягло менї на серце. Ну, та що про се!

Горацio. Все таки, мій добрий принце...

Гамлєт. Се дурниця; так якесь лихе прочутте, що може б і засмутило женщину.

Горацio. Коли вашій душі чого тяжко, послухайтесь її. Я попереджу їх появленнє тут і скажу, що вам якось недобре.

Гамлєт. Анї же! Ми сьміємось із авґурства. І горобець падає по волї провидїння. Коли не тепер, то й не в четвер; коли ж не в четвер, то тепер. Скорість, от і все: бо нїхто не знає, що покидає. Чом же заздалегідь не покинути?

Вхіходить король, королева, Лєрт, вельможі, Озрік і прибічники з рапірами etc.

Король.

Возьми ж від мене, Гамлєте, сю руку!

(Король кладе Гамлєтову руку в Лєртову).

Гамлєт до Лєрта.

Простїть менї, добродію, зневагу!
Да так простїть, як личить джентельмену.
Весь збір сей знає, певно й ви чували,
Як Бог мене скарав тяжким безумством.
Що я зробив і чим стрівожив грубо
Твою натуру, честь і положенне,
Се був, прилюдно об'являю, безум.
Чи то ж Лєрта скривдив тяжко Гамлєт?
О, нї! не Гамлєт.
Коли не при собі сей Гамлєт ходить,
То се не Гамлєт робить, нї, не Гамлєт.
Коли ж се так, то і його самого
Воно укривджує. Його безумство,
Се лютий ворог Гамлєта бідахи.
Добродїю, у цьому зборі
Нехай моє нарóку одрицанне
Освободить мене в преблагороднім
Твоїм умі так велико, як нїби
Стрільнувши я через будинок з лука,
Порáнив мого брата.

Лаерт.

Задоволен
Я по натурі, що мене повинна б
Найбільше під'охочувать до помсти;
А в пунктах чести — ні! стою окроме,
І примирення поти не захочу,
Поки поважні й знані судді чести
Не виречуть мені по прецедентам,
Що я своє імя храню без плями.
А поки що, од вас любов приймаю,
Що ви мені лагідно предложили,
Так як любов. Нічим її не скривджу.

Гамлєт.

Приймаю се за благо й обіцяюсь
По щирости в цім братськім герці гратись.
Давайте нам рапіри. Починаймо!

Лаерт.

Подайте і мені. Розпочинаймо!

Гамлєт.

Хотів би я твоїм знаряддєм бути.
В моїй невмілості твоє майстерство
Мов та звізда під ніч що-найтемнійшу
Засьяє сьяєвом.

Лаерт.

Вам жарт із мене.

Гамлєт.

Ні, ні, клянусь правицею рукою.

Король.

Дай їм рапіри, молодий Озріку. —
Кузине Гамлєте, ти знаєш заклад?

Гамлєт.

Ще й дуже добре, мій королю.
Ви держите за слабшого з нас заклад.

Король.

Я не боюсь сього: обох вас бачив.
Хоть він і хистко бє, та сила наша.

Ляерт.

Ся надто вже важка. Подайте другу.

Гамлєт.

Се добра. Всї вони одної міри?

Озрік.

Одної, добрий принце. (Готують ся до герця).

Король.

Поставте на столї вино та кубки.
Як Гамлєт наш ударить раз чи двійчі,
Або на трейтїй обміняє трейтїй,
Нехай всї батарéї грукнуть разом:
Король бо питиме до нього вітат,
І вкине йому в кубок унїола[51])
Дорожчого, які були в короні
Всїх чотирьох царів наслїднїх Данських.
Подайте кубки. Бийте в тулумбаси!
Нехай вони до труб озвуть ся, труби
Промовлять до гармат, гармати небу,
А небо скаже всїй землї, що Гамлєт
Пє з королем вівати. Починайте!
Ви ж, судді, пильним придивляйтесь оком.

Гамлєт.

Я бю, добродію.

Ляерт.

І я бю, принце.

Гамлєт.

Раз.

Ляерт.

Ні.

Гамлєт.

Судїте!

Озрік.

Вдарено, та й добре.

Ляерт.

Нехай. Ну, знов.

Король.

Заждіте. Дайте пити. —
Ось, Гамлєте, твоє се буде перло.
Я пю до тебе. Дайте йому кубок.

(Трублять труби, а з надвору стріляють гармати).

Гамлєт.

Я перше хочу вдарити. Поставте
Тим часом геть! Бю. В друге вдарив. Правда?

Ляерт.

Ударив, так. Я признаюсь, ударив.

Король.

Твій син подужає.

Королева.

Він повний, дише
Важенько[52]). Гамлєте, он хустка: витри
Лице! І королева пє до тебе.

Гамлєт.

Гаразд, мадам.

Король.

Не пий, моя Ґертрудо!

Королева.

Нї, випю, мій королю; вибачайте! (пє)

Король (сам до себе).

Се кубок із отрутою! Вже пізно.

Гамлет.

Не сьмію пити ще, мадам. Ось зараз.

Королева.

Дай обітру тобі обличчє, синку.

Ляерт.

Королю, я тепер його пораню.

Король.

Не думаю.

Ляерт. (сам до себе).

Хоть совісті воно й противно.

Гамлєт.

А ну ж, Ляерте, в трейтє постарай ся.

Будьласко, нападай з завзяттєм, лучче.
Боюсь, що се зо мною ти жартуєш.

Ляерт.

Ви кажете? А нумо ж! (Герцюють).

Озрік.

Ні той, ні другий.

Ляерт.

Оце ж і маєте!

(Ляерт ранить Гамлєта. Потім розлютувавшись бють ся ще[53]),
і Гамлєт ранить Ляерта).

Король.

А, розведіте!
Вони розлютувались.

Гамлєт.

Ні, ще биймось! (Королева падає).

Озрік.

Дивітесь, королева! го!

Горацio.

Вони обидва вже криваві. Принце!

Озрік.

Ляерте, як вам?

Ляерт.

Я піймав ся,
Озріку, мов кулйк, у власну сїтку.
Мене убила власна моя зрада.

Гамлєт.

Що з королевою?

Король.

Зомлїла: бачить
Їх у крові.

Королева.

Ні, ні, напиток! Гамлєт,
О дорогий мій сину! се отрута. (Умірає).

Гамлєт.

О ледарство! го! Замикайте двері!
Тут зрада! Хто? шукайте!

Ляерт.

Я, Гамлєте. Тебе вже вбито.
Ніякі в сьвітї лїки не поможуть.
В тобі нема й на пів години жизні.
В руцї у тебе зрадницьке знарядде,
І не затуплене, і ядовите.
Паскудна практика мене згубила.
Ось я лежу, і вже менї не встати!
Отруєно і твою матїрь. Більше
Не можу... Се король, король виновник.

Гамлєт.

Отруєно й рапїру! то сповняй же,
Отрує, й дальше дїло! (Ранить короля).

Озрік і вельможі.

Зрада! зрада!

Король.

Рятуйте, друзї! в мене тілько рана.

Гамлєт.

Дак ось, гидкий і кровозмішний Дане,
Розбійнику проклятий: пий се пійло!
Чи тут у тебе перло? Убірай ся ж
Слїдом за матіррю! (Король умірає).

Ляерт.

Йому служили
По правдї: він отруту сам зготовив.
О благородний Гамлєте! міняймось
Прощеннєм нашим. Нї, ти неповинен
У смерти панотця мого; я так же
Не винен у твоїй. (Умірає).

Гамлєт.

Прости тебе Господь! Я за тобою
Іду слїдом. Горацio, вмірaю. —
Прощай нещасна, бідна королево! —
А ви, що дивитесь на се поблїдши
І тремтите від сього сценування,
Нїмії слухачі сїєї драми, знайте,

Що як лиш мав би я ще час на се
(Та лютий зищик, смерть, мене хапає),
О, я сказав би вам! да так і бути...
Горацію, вмираю; ти ж на сьвітї
Ще поживеш, то розкажи про мене
Всю правду тим, хто ремствує на мене.

Горацio.

Не сподївайся! Я — Римля́нин древнїй,
Не Дан. Тут ще зосталось трохи в кубку.

Гамлєт.

Коли ти муж, оддай менї сей кубок.
Оддай! Нї, однїму, кляну ся небом!
Горацio, мій добрий! що ж за рани
Жили б на імені моїм у сьвітї!
Коли ти мав мене у себе в серцї,
Зречись блаженства на якусь хвилину:
Подиш іще на сїм противнім сьвітї,
Щоб розказати мою повість.

(Оддалеки марш і стріляння за сценою).

Що се?

Який се гук вояцький?

Озрік.

Се із Польщі
Вернув ся Фортінбрас побідоносний,
І анґлїйських послів з гармат вітає.

Гамлєт.

О, я, Горацio, вмираю!
Потужний яд мого подужав духа.
Новин із Анґлії вже не почую,
Та пророкую царство Фортінбрасу,
І помираючи даю за нього голос.
Скажи йому се і що схочеш инше,
З чого воно постало... Решта, се мовчанне. (Умірає).

Горацio.

Так, розірвалось благородне серце.
Добраніч, принце! Будь благословен!

І соньми ангелів нехай співають
Тобі на вічний упокой! Чого ж се
Наближуєть ся тулумбас до мене? (марш за сценою).
Ввіходять Фортінбрас і англійські посли і инші.

Фортінбрас.

Де ж він, той вид?

Горацio.

Що хочете ви бачить?
Коли велике горе й диво, не шукайте.

Фортінбрас.

Се здобич — різанина. Горда смерте!
Який се пир готуєш ти у вічнім
Вертепі, що набила стілько принців
І так кріваво?

Первий посол.

Вид страшенний!
І прибули́ ми з Анґлії спізнившись.
Не чує вже, кому б ми доложили,
Що Анґлія вволила його волю,
Що Розенкранц і Ґільденштерн погибли.
Від кого ж ми почуєм собі дяку?

Горацio.

Не з його уст, хоть би він мав ще силу
Вам дякувать. Він не давав наказу,
Щоб їх потрачено. Коли ж прийшли ви
Сюди так нагло з Анґлії і з Польщі
На сю криваву дивовижу, дайте
Приказ, щоб винесено мертвих звідсї
На всенародній показ. А тодї я
Незнающому нї про віщо сьвіту
Скажу, як доконались дивні речі.
Почуєте про соромні, криваві,
Нелюдські вчинки, про суди случайні,
Про несподіванії душогубства,
Про смерть через єхидство та лукавство
І наконець про задуми нїкчемні,

Що на самих задумщиків упали.
Се все я можу вірно розказати.

Фортінбрас.

То поспішаймо ж вислухати справу,
І скличемо всіх благородних в раду.
Мою фортуну я приймаю з горем.
Я маю давнє право на сю землю;
Тепер його ми заявити мусим.

Горацio.

Я маю і про се щось вам сказати
Із уст того, чий голос дасть вам многі.
Нехай же зараз дїло се кінчають:
Бо саме розуми тепер буяють.
То щоб не стали ся нові нещастя
За поминками та коверзуваннєм.

Фортінбрас.

Несїте Гамлєта чотирі капітани,
Як воіна на всенародню сцену.
Бо певно, що коли б він став на царство,
Явив би нам високе царюваннє.
Музиці бойовій його вітати,
І голосно гарматам промовляти!
Возьміть тїла́! Таке на бойовищі,
Не тут, годить ся. Ну, стріляй же, військо!

(Похоронний марш.)

Виходять маршем; після того чути гарматнє стрілянне.

ПОЯСНЕННЯ.

1) Безпосередно перед „Гамлєтом“ Шекспір власне написав „Юлія Цезаря“, де говорить ся про ті знаки перед Цезаревою смертю (Акт II, сцена 2).

2) Основано на людовім віруваню про те, що піянє когута прогонює злих духів. Се віруванє було таке загальне в середніх віках, що війшло в тзв. пенітенцияли, тоб то підручники для сьвященників, як мають випитувати грішників на сповіди. І так у пенітенциялї Бурхарда Вормського з початку XI в. читаємо таке питанє: „Чи вірив ти в те, що звикли вірити деякі? Коли їм треба перед сьвітом вийти з хати, не сьміють сего вчинити мовлячи, що се шкідливо, що не годить ся виходити, заким запіє когут, і навіть небезпечно, бо нечисті духи перед когутовим піянєм мають більше сили пошкодити, ніж потім, і когут своїм піянєм більше може відігнати і втихомирити їх, ніж та божа сила, яку має чоловік у своїй вірі і в знаку хреста. Коли ти се чинив або вірив, повинен покутувати десять день при хлїбі і водї“. (Див. E Friedberg, Aus deutschen Bussbüchern, Halle 1886, стор. 93—94; пор. Fr. Kunstmann, Die lateinischen Pönitentialbücher der Angelsachsen, Mainz 1844 і иньші працї того рода цито-

вані в книзі Čeněk Zibrt, Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. věku. V Praze 1894, стор. 67 нота 12 і стор. 6 нота; див. також Етнографічний Збірник V, 175.

3) Віттенберґ був славний у Анґлії з часів реформациї; Шекспір міг знати про него надто ще з голосної в ту пору траґедиї Марльо „Dr. Faustus.“

4) Геліос — бог сонця; Фавни — лїсові демони, що їх Греки з'ображували зверху диким чоловіком, а в низу кізлом.

5) Ніоба — тебанська цариця, що занадто пишала ся своїми дїтьми і за те покарав її Аполлон, пострілявши їй усіх дїтей одного дня. З болю за ними вона перемінила ся в скалу, з котрої випливало жерело. Шекспір знав сю грецьку леґенду мабуть із драм Сенеки.

6) Про піятики Данців сучасних Шекспірови маємо інтересні сьвідоцтва Анґлїчан з початку XVII в. І так високий анґлїйський урядник Уілліям Сіґер пише в своїм дневнику з 14 липця 1603 р.: „Сьогодні вечером прибув данський король (Христіян IV) на поклад анґлїйського корабля і на горішнїй палубі, прислоненій льняним парусом, перетиканим срібними нитками, заставлено для него бенкет. По кождім тості давано 6, 8 до 10 вистрілів із тяжких гармат, так що в часї побуту короля на кораблї дано 160 вистрілів“. І далї пише сей пан: „Було б зайвим оповідати всю ту зайвину, яка дїяла ся там, і чоловік міг би розхорувати ся тілько слухаючи їх пяних тостів. Обичай і звичай завели там таку моду, а мода зробила се привичкою, та нашій нації було б зовсїм не до лиця наслїдувати її“. Сей сам король був ще три роки по тім у Анґлії і знов один наочний сьвідок, Ґаррінґтон, описує гумористично пянство

підчас його бенкетів (G. Brandes, William Shakespeare, Leipzig 1896, стор. 508—510).

7) Немейський лев, якого вбив Геракль. Про него читав Шекспір у Овідиєвих Метаморфозах, кн. XXXIX, 95 і д. В тій самій поемі (кн. XLIX, 195) знайшов Шекспір також згадку про „жирне зілле“, себ то про мак, що корінить ся над Летою. Лета — ріка забутя, і мак — сонне зіле (увага до стор. 33).

8) За часів Шекспіра ношено в кишені лупакові таблички для принагідних записок.

9) Чех - золота монета; в оріґіналї true-penny — гірничий термін, що значить добру, богату жилу руди.

10) В оріґіналї „To put an antic disposition on“ — напустити на себе чудернацьку поведінку; перекдачач хибно приняв анґлїйське antic за рівнозначуче з французьким antique — стародавнїй, старомодний.

11) Фіґура — хлопець з пальцем на устах — була в грецькій і римській штуці символом мовчаня.

11) (на стор. 53.) Стїни в палатї данських королїв були обвішані килимами; про се міг Шекспір довідати ся від анґлїйських акторів, що 1585 і потім ще 1596 були в Данії і грали власне в Ельзінорі (Brandes, op. cit. 505—506).

12) Гамлет натякає на те, що Польонїй хоче його зловити хитрощами, як рибак рибу. Польонїй сам характеризуючи своє поступуване, вживає того порівнаня, коли в 1 сцені II акту (див. стор. 44 рядок 9 з гори) навчає Райнальда, як зловити коропа-правду на принаду брехні.

13) Натяк на гниле і здеморалїзоване оточенє короля, котрий плодить гниль довкола себе, так як сонце пригріваючи стерво плодить червяків.

15) Погляд, що добро і зло не істнує само в собі, але є випливом нашого субєктивного осуду, був тоді значно розширений; особливо ясно розвивали його в своїх писанях Джордано Бруно і Монтень.

15) В кінці XVI в. в Льондонї були дуже люблені театральні вистави, де всї ролї грали молоді хлопцї. В р. 1601 по десятилїтнїй перерві зорґанїзовано знов такі вистави з хлопців, що належали до хору костела сьв. Павла. Сї хлопячі вистави робили таку конкуренцию дружинам старших акторів, що тілько дві найзаможнїйші могли вдержати ся в Льондонї.

16) Натяк на театральну війну 1601—1602 рр., яку вели між собою виднїйші поети того часу: Бен Джонзон своєю комедиєю „The Poetaster“, Деккер драмою „Satiromastix“ і ще третїй неназваний автор комедиєю „Return from Parnassus“.

17) Над входом театру Globe, що був власністю тої театральної дружини, до якої належав Шекспір, був намальований Геркулєс з кулею земною на плечах і з підписом: Totus mundus agit histrionem.

18) Портрети короля в мінятюрі висїли мабуть на шиї у Розенкранца і Ґільденштерна.

19) При такім вітрі буває в Анґлії найпоганїйша погода.

20) Що Росцій був актором у Римі, се тодї була найстарша відомість, яку мали про римський театр. Звертаючи раптом розмову на сю стару новину Гамлєт іронїзує над Польонїєм, що приносить йому також стару, йому вже звісну новину про приїзд акторів.

21) Гамлєт рецитує початок людової баляди про Єфая, що йдучи на війну шлюбував Богу в разї побіди принести в жертву перше, що зустрінеть ся йому при поворотї. Перша пострічала

ся йому рідна дочка. На сю тему шотляндський поет Бюкенен написав був по латині голосну трагедию, що в XVII в. була перекладена також на польську мову.

22) Женські ролї в Шекспірівськім театрі відгравали молоді парубки, у котрих ще не було мутациї голосу.

22) Пирр, инакше Неоптолем, син Ахіля.

24) Гирканський звір — лев, убитий Геркулесом.

25) Відки взяв Шекспір отсе оповіданє — незвісно. Подібне оповіданє знаходить ся в трагедиї Марльо „Дідона“, граній уже по смерти її автора.

26) Вирвати комусь бороду вважалось у середніх віках найбільшою образою і карало ся инколи на рівні з убійством або з тяжким скаліченєм.

27) Термаґант, у Пісні про Ролянда Тервагант — поганський бог, переплутана назва Трісмеґіста. Сей божок на рівні з Іродом часто фіґурував у давній релиґійній драмі; актори, що грали ті драми, мали звичайно тілько сценарій і імпровізували розмови самі, викрикуючи страшенно шумні „поганські“ назви і доводячи гру до карикатури надмірною патетичністю. Сего велить Гамлєт остерігати ся.

28) Натяк на людову пісню, в котрій висловлюєть ся жаль, що молоде поколїнє при маєвих забавах забуло про деревляного коника, яким забавляли ся в давнину.

29) В старих траґедиях перед кождим актом відбувала ся така нїма гра (пантоміма), в котрій у головних нарисах показувано зміст дії.

30) Шекспір у тій сцені на сцені наслїдує, як і в иньших своїх драмах нераз, шумний та напушений, натиканий мітольоґічними фіґурами стиль

давнїйшої траґедиї. Солона купальня Нептуна — море, а заокруглена Теллюс — земля.

31) Овідий згадує про Гекату, підземну богиню, що володіє над чарами і чарівницями. В тім значіню користуєть ся сею мітичною фіґурою й Шекспір тут і в „Макбетї“.

32) Ґамлєт покликаєть ся на італїйську повість, із якої нїбито взята тема драми, як на доказ, що се тема не видумана. Цїнне сьвідоцтво того, що й Шекспір не крив ся з тим, що більшина його драм була основана на італїйських новелях.

33) Чуб із піря і полотняні рожі на черевиках визначали в ту пору костюм акторів. Гамлєт говорить, що коли б усї його надії на королївський трон розбили ся, він міг би бути не злим актором.

34) Дамон — звісний із баляд про поруку одного приятеля за другого (Дамон і Пітіяс). І цитована у Шекспіра строфа взята очевидно з якоїсь баляди на сю тему.

Стор. 89) Клянусь отсими зубочистками і хлопцями від чобіт. У анґлїйськім оріґіналї by these pickers and stealers, клянусь отсими шпигачками і злодіями. Коментатори ріжно вияснюють се місце. Одні думають, що Гамлєт клянеть ся своїми пальцями, котрі він називає якимись термінами взятими із злодїйського жарґону, иньші — а за ними пішов і Куліш — бачуть у тих словах назви дрібних хатнїх знарядів, які Гамлєт в тій хвилї міг мати перед очима, зубочистки і прилади до ззуваня чобіт, звані декуди хлопцями або злодіями, — і клине ся на ті предмети, щоб показати свою погорду до Розенкранца.

35) Приповідка по анґлїйськи: поки трава росте, кінь здохне, по нашому: поки сонце зійде, роса очи виїсть.

36) Натяк на леґенду, де оповідаєть ся, що Христос ходячи по сьвітї зайшов раз до пекаря і просив шматка хлїба; пекарева дочка відправила його з лайкою і за се була перемінена в сову.

37) Д. 15 лютого у Римлян припадало сьвято Юнони плодородної. В римськім календарі того дня покладено сьвято Валєнтина, та в краях романського культурного круга, в тім числї і в Анґлії, в той день обходить народ богато обрядів, що своїм початком сягають римської старовини. Анґлїйський поет Чосер передає народнє вірування, що того дня птахи починають парувати ся. При народнїх обрядах того дня нарід співав пісні, що доторкали ся головно паруваня та плодючости; одну з таких народнїх пісень вкладає поет в уста Офелії.

38) В оріґіналї: By cock they are to blame, дословно: клянусь півнем, се варте нагани.

39) В уяві Офелії пісня нерозривно звязана з фуркотом веретїн, при якому вона чула її десь на вечерницях.

40) У деяких виданях тут додано ще два вірші, котрі більшість критиків уважає інтерполяциєю. До зїля long purples (червоні зазульки) додано пояснене зовсїм зайве в устах королеви і при такій нагодї: „наші неотесані вівчарі дають йому грубіянське імя, а наші холодні дївчата називають його пальцями мерцевої руки“. Куліш переклав також сю вставку, та ми пропустили її в тексті і подаємо тут:

Що вівчарі гультаї прозивають
Грубим імям, холодні-ж наші дїви
Звуть пальцями мерця. Туди прийшовши і т. д.

41) Ролї могильників грали кловни, от тим то у Шекспіра в реєстрі осіб поставлено коротко: кловни.

42) Самовбійцям католицька церква не признає християнського похорону.

43) Коронер — слїдчий урядник, по нашому б сказати, оглядач трупів.

44) Хто погиб обороняючись, сего не можна вважати самовбійцею.

45) Могильник перебаламутив латинський термін і говорить se offendendo, зачіпаючись, замість se defendendo — обороняючись.

46) Argal (у анґлїйськім виговорі ergel) переплутане латинське ergo.

47) Гра слів; у анґлїйськім: He was the first that ever bore arms — він був перший, що носив оружє; але arm має також значінє: рука. В сьому значіню перший могильник відповідає: Чи міг він гребти без рук? У Кулїшевім перекладї не зовсїм удачно покладено гру слів: герб і гріб.

48) Йоґан — якийсь знайомий тодї в Льондонї шинкарь.

49) Грецькі гори звісні Шекспірови правдоподібно з Овідиєвих Метаморфоз.

50) Гора в Тессалії, звісна з мітичної боротьби ґіґантів з богами. Ґіганти навалили Пелїон на Оссу, щоб видряпати ся до неба.

51) В оріґіналї an union — перло.

52) В оріґіналї He 's fat and scant of breath — він є товстий і тїсногрудий, у иньших виданях short of breath — задиханий. На основі маленького слівця fat було написано богато вчених міркувань про комплєкцию, темперамент і подобу Гамлєта. Новійші критики стоять на тому, що замість fat повинно тут стояти hat, і тодї вся фраза значить по просту: він зігрів ся і задихав ся.

53) В оріґіналї ся ремарка виглядає так: Ляерт ранить Гамлєта, then, in scuffling, they change rapiers, і Гамлєт ранить Ляерта. Слова

приведені у нас по-анґлїйськи, передані в Кулїшевім перекладї недокладно; дословно вони значуть: потім у рукопашній вони обмінюють ся рапірами. Треба розуміти, що поєдинок мав бути розіграний тупими рапірами, але Ляерт против умови взяв собі остру рапіру, ще до того на кінцї намазану отрутою. Правдоподібно Шекспір мав на думцї такий удар, котрий змушує обох противників випустити свою рапіру і вхопити рапіру противника, так що Ляертова затроєна рапіра дістаєть ся в руки Гамлєтови і нею він ранить Ляерта, що таким робом „спіймав ся у власну сїтку“.

ОПОВІСТКА.

„Українсько-руска Видавнича Спілка“ постановила приступити до видаваня нової серії книжок п. т. **Національна Бібліотека“**. В „Національній Бібліотеці“ будуть містити ся твори з обсягу економії, історії, політики і и. На першу книжку видано звісну брошуру Кавцкого п. т.:

1. **Кароль Кавцкі**, Народність і її початки. Ціна книжки 30 кр.

В белетристичній серії видань „Українскорускої Видавничої Спілки“ вийшли доси отсі книжки:

1. **Стефан Ковалів**. Дезертир і иньші оповіданя. Ціна брош. примірника 60 кр. в оправі 80 кр.
2. **Іван Франко**. Поеми. Ціна брош. примірника 60 кр в оправі 80 кр.
3. **Ольга Кобилянська**. Покора і иньші оповіданя. Ціна брош. примірника 50 кр. в оправі 70 кр.
4. **Ґю де Мопасан** Дика пані і иньші оповіданя. Ціна брош. примірника 45 кр. в оправі 65 кр.
5. **Іван Франко**. Полуйка і иньші бориславські оповіданя. Ціна брош. примірника 50 кр. в оправі 70 кр.
6. **Наталія Кобринська**. Дух часу Оповіданя. Ціна брошур. примірника 60 кр. в оправі 80 кр.
7. **Кнут Гамсун**. Голод. Роман. Ціна брош. примірника 90 кр. в оправі 1·10 зл.
8. **Леся Українка**. Думи і мрії. Поезиї. Ціна брош. примірника 60 кр. в оправі 80 кр.
9. **Стефан Ковалів**. Ґромадскі Промисловці. Ціна брош. примірника 60 кр в оправі 80 кр.
10. **Уілліям Шекспір**. Гамлет Принц данський. Ціна брош. примірника 70 кр. в оправі 90 кр.

Адреса: Львів, ул. Чарнецкого ч. 26.